

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ПСИХОЛОГІЯ ПІДЛІТКІВ У РОМАНІ МАКСА КІДРУКА
«НЕ ОЗИРАЙСЯ І МОВЧИ»
КОВАЛЮК ВАЛЕРІЯ ВАЛЕРІЇВНА

Студент(ка) IV-го курсу

Освітня програма: «Середня освіта (Українська мова і література)»

Спеціальність: 014 «Середня освіта (Українська мова і література)»

Рівень вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол №96 / 02.10.2023

Науковий керівник:

Чонка Тетяна Степанівна,
кандидат філологічних наук, доцент
(науковий ступінь, вчене звання, посада)

Завідувач кафедри:

Берегсасі Аніко Ференцівна,
зав. кафедри, доктор габілітований, професор
(науковий ступінь, вчене звання, посада)

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2024 року

Протокол № _____ / 2024

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра філології (українське відділення)

Кваліфікаційна робота
ПСИХОЛОГІЯ ПІДЛІТКІВ У РОМАНІ МАКСА КІДРУКА
«НЕ ОЗИРАЙСЯ І МОВЧИ»
Рівень вищої освіти: бакалавр

Виконавець: студентка IV-го курсу

КОВАЛЮК ВАЛЕРІЯ ВАЛЕРІЇВНА

Освітня програма: «Середня освіта (Українська мова і література)»

Спеціальність: 014 «Середня освіта (Українська мова і література)»

Науковий керівник:

Чонка Тетяна Степанівна,

кандидат філологічних наук, доцент

(науковий ступінь, вчене звання, посада)

Рецензент:

Барань Адальберт Бейлович,

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри філології

(науковий ступінь, вчене звання, посада)

Берегове

2024

Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

**A tinédzserek pszichológiája Max Kidruk „Ne nézz hátra és hallgass” című
regényében**

Szakedolgozat

Készítette: Kovályuk Valéria

IV. évfolyamos 014 „Középfokú oktatás (Ukrán nyelv és irodalom)”

szakos hallgató

Témavezető: Csonka Tetyana,

a filológiai tudományok kandidátusa, docens

(tudományos fokozat, cím, tisztség)

Recenzens: Bárány Béla,

a filológiai tudományok kandidátusa, docens

(tudományos fokozat, cím, tisztség)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ПОСТАТЬ МАКСА КІДРУКА У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	7
1.1. Загальний огляд життя і творчості письменника	7
1.2. Жанрово-тематична специфіка творчості	9
1.3. Рецепція творчості Максима Кідрука літературознавцями та читачами	13
РОЗДІЛ 2. ЦІЛІСНИЙ АНАЛІЗ РОМАНУ МАКСА КІДРУКА «НЕ ОЗИРАЙСЯ І МОВЧИ»	17
2.1. Сюжетно-композиційний аналіз	17
2.1.1. Фабула роману	17
2.1.2. Композиція роману	21
2.1.3. Позасюжетні елементи роману	22
2.2. Проблемно-тематичний аналіз	26
2.2.1. Тема та ідея роману	26
2.2.2. Проблематика роману	28
2.3. Пообразний аналіз	32
2.4. Мова твору	39
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	43
ДОДАТКИ	47

ВСТУП

Сучасна українська література є цікавою для читання й дослідження, адже порушує проблеми нашого сьогодення, які не можуть залишити байдужими ні дорослих, ні дітей. Варто зазначити, що в останні роки зростає кількість підлітків, які читають книжки, про що свідчать дописи у соціальних мережах, де містяться відгуки на книжкові новинки. Ще декілька років тому було важко уявити дітей, котрі всерйоз беруть до рук великі романи. Однак чим більше українських авторів виходять на письменницький ринок, тим багатшим стає вибір для потенційної аудиторії. Макс Кідрук є одним із фаворитів молоді, хоча його романи містять понад 400-500 сторінок тексту, а отже, логічно пояснити цей факт тим, що читачі знаходять для себе в них відповіді на питання, які їх турбують.

Літературознавців, викладачів та учителів дійсно хвилює питання зацікавленості дітей у прочитанні літератури, адже саме вона впливає на формування та розвиток особистості молодої людини, дозволяє почерпнути знання з різноманітних сфер життя, різних видів діяльності. Тож науковці звертають увагу щодо того, що саме читають підлітки. Таким чином вони намагаються осмислити потреби даної соціальної групи, які вдається задовольнити. Разом з цим, вони також аналізують вплив книг на психологію учнів різної вікової категорії, намагаючися максимально посприяти у вирішенні певних психологічних проблем.

В останні роки великою проблемою серед молоді став булінг, тому для підлітків ця тема в літературі є дуже актуальною, адже не завжди вони готові відкрито про це поговорити з дорослими. Звертаючи свою увагу саме на подібні твори, знаходячи спільне у головних і другорядних персонажах із власними проблемами і потребами, вони намагаються знайти вихід із скрутного становища. Відповідно, дослідники неодноразового наголошують не лише на популярності та вагомості даної теми, але й на важливості якомога коректнішого її обговорення, оскільки прочитання книги є діалогом між автором та ймовірною постраждалою стороною, або ж, власне, самим кривдником.

Дослідження Олени Андрюхіної, наприклад, зосереджено на висвітленні інтерпретації теми булінгу авторами як класичної, так і сучасної української літератури. Основну увагу в дослідженні зосереджено на творах українських письменників, які репрезентували цю проблему найбільш яскраво [3]; до цього списку належить і автор, твір якого аналізуватиметься у даній дипломній роботі, – Макс Кідрук.

Кідрук починав з тревелогів, та згодом цілковито поринув у написання технотрилерів, які часто містять важливу соціально-побутову тематику. Він є автором першого українського технотрилеру – діалогії «Бот: Атакамська криза» та «Бот: Гуаякільський парадокс».

Предметом дослідження став роман Максима Кідрука «Не озирайся і мовчи», опублікований 2017 року видавництвом «КСД: Клуб Книжкового Дозвілля».

Об'єкт дослідження – здійснення цілісного аналізу (композиційного, сюжетного, ідейно-тематичного, пообразного, мовно-стильового) з метою висвітлення у романі психології підлітків.

Новизна роботи обумовлена предметом її дослідження: роман «Не озирайся і мовчи» написаний протягом майже одного року – з 20 липня 2016-го до 27 травня 2017-го року, опублікований у 2017 році. Він одразу захопив серця юних читачів. Перші 8000 примірників були продані блискавично, тому книга мала кілька перевидань. Такий успіх був зумовлений в першу чергу завдяки тематиці, яку порушив автор.

Актуальність роботи обумовлена як предметом дослідження – романом сучасного українського письменника, так і гострою проблематикою, порушеною у ньому: конфлікти в шкільному, родинному, робочому оточенні; проблеми батьків і дітей, неадекватна поведінка підлітків, знущання та фізичне насилля в школі та в родині тощо.

Мета роботи реалізовується шляхом цілісного аналізу роману «Не озирайся і мовчи» крізь призму психологічних аспектів сюжету, композиції, та найголовніше – персонажів.

Завдання, які були поставлені для досягнення мети:

- огляд життєвого і творчого шляху Макса Кідрука;
- аналіз жанрового розмаїття творчості письменника;
- здійснити ідейно-тематичний, сюжетно-композиційний, пообразний та мовно-стильовий аналіз роману «Не озирайся і мовчи»;
- окреслити проблематику твору;
- охарактеризувати особливості психології персонажів через аналіз їхніх думок та поведінки;
- наголосити на актуальності розкриття проблеми булінгу та з'ясуванні шляхів її вирішення у романі.

Огляд літератури. Творчість молодого українського письменника Макса Кідрука стала об'єктом студій Т. Бондаренко, яка дослідила індивідуальний стиль митця на прикладі творів «Бот», «Твердиня», «Навіжені в Мексиці», «Навіжені в Перу» і «Трансфер»; Л. Костецької – жанр трилеру та образи-символи у романі автора «Не озирайся і мовчи», О. Мороз – оніми в художньому дискурсі М. Кідрука на матеріалі роману «Твердиня», О. Огульчанської – своєрідність хронотопу в романі «Де немає Бога», Г. Овсяницької – жанровий симбіоз твору «Доки світло не згасне назавжди», І. Пасько –

жанрові й стильові особливості романів «Бот: Атакамська криза» та «Бот: Гуаякільський парадокс». Тетяна Чонка, зокрема, дослідила морально-етичну проблематику романів «Не озирайся і мовчи» та «Доки світло не згасне назавжди», екзистенційну проблематику технотрилерів «Бот: Атакамська криза» та «Бот: Гуаякільський парадокс», «Твердиня», «Де немає Бога» [27].

Творчу манеру Макса Кідрука неодноразово порівнюють зі Стівеном Кінгом: «Близькість містичного та надреального до справжнього життя, розмитість меж між світами, тісний зв'язок між ними є спільними для обох авторів, ...зображаючи паралельний надприродний світ, і Кінг, і Кідрук звертаються до теми булінгу, насилля та агресії. Тобто через змалювання надреального обидва письменники звертають увагу на соціальний аспект реальності. А оскільки в епіцентрі несправедливості постає дитина, це посилює емоційний ефект від читання... Реакцією ж суспільства на жорстокість і несправедливість що в Кінга, що в Кідрука стає байдужість, яка вражає навіть більше за самі сцени жорстокості. Тож не дивно, що об'єкти цієї жорстокості прагнуть від неї втекти... Все це робить книгу важливим та якісним продуктом популярної сучасної української літератури, котра не просто розважає, а й популяризує науку та повертає увагу до поширених соціальних проблем сьогодення» [5].

Критики визначають жанр роману «Не озирайся і мовчи» як містичний роман з елементами жахів і техно. Так Л. Костецька зазначає, що «поява нових творів для широкого читача не відкидає вимогу якісного продукту, який несе досвід перебування людини в сучасному світі і його реакції на проблеми цивілізації» [15, с. 133]. Сам автор презентував його як «сюжетний роман, історію, де є елементи зубодробильної містики, ситуативного хоррору та техно. Поряд з тим – це історія з подвійним дном, яка зачіпає дуже багато важливих тем: тему підліткового булінгу (травлі підлітків у школах), проблема спілкування батьків і дітей, тему підліткового ескапізму, тобто, бажання втекти від реальності» [14, с. 502].

У своїй роботі ми використали такі **методи дослідження**: біографічний метод, системно-описовий метод; методи оброблення інформації (психологічний, порівняльний, метод аналізу прочитаного).

Структура роботи: бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1.

ПОСТАТЬ МАКСА КІДРУКА У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Загальний огляд життя і творчості

Макс Кідрук (Максим Іванович Кідрук) народився 1 квітня 1984 року в селищі Володимирець, що знаходиться в Рівненській області. Окрім того, що він займається письменництвом, також подорожує по світу – всього Кідрук відвідав 33 країни, враження від яких можемо спостерегти у його книгах.

Окрім тревелогів, популярними є такі романи письменника: «Де немає Бога», «Зазирни у мої сни», «Допоки світло не згасне назавжди», «Твердиня», «Бот. Атакамська криза» та «Бот. Гуаякільський парадокс» і роман-трилер, який ми розбиратимемо в нашій бакалаврській роботі, – «Не озирайся і мовчи». Окремо про жанрові та тематичні особливості творчості Макса Кідрука буде зазначено в наступному розділі. [14]

З дитинства юнак обожнював читати книги. В інтерв'ю відеоблогу «Фантастичні українці» він розповідає про те, як батько – письменник – тримає у будинку величезну бібліотеку [24]. Коли Максиму було 14 років, батько подарував книгу «Око тигра» південноафриканського письменника Вілбура Сміта. Ця книга сформувала уявлення майбутнього митця про можливу кар'єру в написанні книг жанру сучасного пригодницького роману-трилеру. [33] Навчався він в школі у фізико-математичному класі, посилено вивчав і англійську мову. Школу закінчив із золотою медаллю у 2001 році, вступив до Рівненського університету водного господарства на механіко-енергетичний факультет за спеціальністю «Теплоенергетика». Ніколи не працював за дипломом, оскільки письменство захопило його повністю, проте в його книгах читач має змогу переконатися у тому, що Кідрук оперує різними науковими фактами, пов'язаними з його спеціалізацією. [24]

2007 року Кідрук отримав грант, завдяки якому мав право навчатися за кордоном у Швеції, а саме у столиці країни – Стокгольмі. Там він вступив до аспірантури Королівського технологічного інституту. З тих пір почав мандрувати світом і писати.

«Батько змалечку підсадив мене на книги про мандри. Я мріяв мандрувати, набиратися досвіду, про це писати і з того жити», – згадує Макс в інтерв'ю з ВВС Україна. [33] Письменник, проте, наголошує, що жанр пригодницьких автобіографічних романів, тревел-книг, уже в минулому, зараз його більше захоплює написання технотрилерів, адже блоги в Інтернеті про відомі місця для подорожей захоплюють молодь більше, ніж книги. [24]

Макс Кідрук написав перший в Україні технотрилер «Бот», завдяки якому здобув нереальну популярність. З 2012 до 2019 Кідрук співпрацював з видавництвом «Клуб

Сімейного Дозвілля», та згодом у зв'язку з життєвими обставинами та війною в Україні прозаїк мусив розірвати контракт і створив власне видавництво під назвою «Бородатий Тамарин». До того ж, Макс Кідрук оновив власний однойменний логотип на книжках – «Макс Кідрук», – дизайнером якого став ілюстратор Євген Харук, над старим працював Кирило Ткачов. Роман «Колонія. Нові темні віки» став першою опублікованою 2022 року книжкою автора, що вийшла у видавництві письменника. [14]

Макс Кідрук обожає читати. В інтерв'ю з Сергієм Івановим на ютуб-каналі «ISLND TV» він наголосив, що читання чужих творів будує власний стиль письменника, а не шкодить йому, створює його. Справжній письменник повинен бути голодним та вибагливим до читання. [37] З досвіду, здобутого у книжках, можна почерпнути для власної творчості немало корисних та цікавих ідей.

Кідрука часто порівнюють з видатним американським письменником, що пише у стилі горуру (роман жахів), – Стівеном Кінгом. Важко не погодитися, бо, зокрема, твір, який ми збираємося детально аналізувати, містить в собі елементи містики та риси роману жаху, хоча сам Макс Кідрук стверджує, що ніколи не робив спроб копіювати Стівена Кінга, і не має намірів писати романи жахів [33]. Попри те, що існують так звані «попсові жанри», написані не зовсім якісно і часом бездушно, Макс зазначає, що їхнє існування не повинно муляти очі більшості свідомих читачів. Пояснює це тим, що такі книги приносять прибуток видавцям, які в свою чергу мають здатність опубліковувати книги, які не є «мейнстрімом». [37] Тобто, йдеться мова про ті книги, які можна назвати цікавим читивом, не зіпсованим масовою культурою і її впливом на написання тексту.

Бути письменником в Україні набагато легше зараз, аніж в часи, коли починав Макс Кідрук. Автор зазначає, що у будь-якому разі це не означає, що починати нову справу просто, бо заради власної мрії потрібно працювати у будь-якому випадку. Макс підтверджує, що сучасному авторові варто бути не тільки цікавим, начитаним, з розвиненою уявою, прекрасним стилем і рештою атрибутів успішного письменника. Йому також варто бути хорошим шоуменом і «сам собі менеджером» – вміти розповсюдити про себе інформацію, що Кідрук робить дуже часто, влаштовуючи тури майже до кожної написаної книги. До прикладу можна навести тур по Європі з презентацією книги «Колонія. Нові темні віки». Автор відвідав 16 міст Європейського союзу в 4 країнах: Німеччині, Польщі, Люксембурзі та Австрії. Попередньо, у 2017 році Максим Кідрук разом з мистецьким об'єднанням «стендаЛЬ» та волонтерською командою письменника організували тур «100 міст НОІМ», де презентувалася книга, яка аналізуватиметься у нашій бакалаврській роботі найбільше. Після цього успішного туру відбувся і наступний тур – «100 міст ДНБ («Де Немає Бога»)), який став ще більш популярним та успішним. Завдяки

подібним зустрічам та презентаціям, більше людей, особливо молоді, доєднувалися до прочитання книги, і Макс Кідрук вважає це величезним досягненням та успіхом.

Отже, Макс Кідрук – автор романів-технотрилерів, перший у цьому жанрі в Україні. Його біографія надзвичайно цікава, а також надихає на створення власних робіт. Своїм прикладом він показує, що хороший письменник – це працьовитий письменник. Він доводить, що тільки плідна праця і визначеність у майбутньому допоможуть досягнути найкращих результатів.

1.2. Жанрово-тематична специфіка творчості

Розпочнемо огляд жанрової та тематичної специфіки романів Кідрука із з'ясування розуміння жанру в сучасному літературознавстві.

Жанр – це типізація художньої літератури, де при його визначенні автор передусім керується стилем та тематикою написання твору. Зміст твору та його особливості можуть визначити жанр будь-якого твору, проте в останніх романах Макса Кідрука важко визначити один конкретний жанр. Наприклад, Макс Кідрук у інтерв'ю радіо «Калуш ФМ» розповідає про жанр роману «Не озирайся і мовчи», який є безпосереднім предметом нашого дослідження. Митець називає його «позажанровим»: у ньому співвіснують як ознаки трилера, так і характеристики соціального роману. Якщо попередній твір під назвою «Зазирни у мої сни» мав ще хоча би якісь окреслення жанру, а саме технотрилер та кримінальний роман, то «Не озирайся і мовчи» неможливо точно охарактеризувати одним жанром. [6]

Подібну тенденцію можна спостерігати і в перших творах письменника – «тревелогам», де він чітко описує свої мандри світом – Перу, Нова Зеландія, Мексика тощо. Власне, першою книгою Кідрука, яку він опублікував, можна вважати «Мексиканські хроніки. Історія однієї мрії». Загалом книга складається з 17 частин, де перша є передмовою до історії, а остання – епілогом. Однак навіть тут літератори не можуть дійти згоди щодо визначення форми та жанру. Адже частина читачів вважає «Мексиканські хроніки» романом, а інша частина – тревелогом. У дослідженні Оксани Струкової «Жанрова ідентифікація роману-тревеллінгу Макса Кідрука «Мексиканські хроніки. Історія однієї мрії»» зазначено, що «жанрова ідентифікація твору (тут йдеться саме про «Мексиканські хроніки») не відповідає типології класичних жанрових форм». [22, с. 72] Це означає, що неможливо віднести даний твір Кідрука до певної звичної нам категорії жанру.

Навіть письменник наголошує на тому, що роман не є настільки простим та очевидним у своїй розповіді. Читачі на початку твору бачать «Мексиканські хроніки» як опис пригод та подорожей українського туриста. В промові Кідрук наголошує на тому, що тревелог не є звичайним змалюванням подій, що сталися з ним впродовж відвідин Мексики

та опис подолання перешкод на пройденому шляху. Для нього це радше «історія про одну зухвалу й абсурдну Мрію, яка завдяки безладній суміші з віри й упертості, подекуди рясно прибавлених справжнім шаленством, зрештою втілилась у життя» [12, с. 3]. Недарма у назві роману ми можемо віднайти слово «Мрія», адже вона про історію мрії автора відвідати Мексику – ідея зародилася після прочитання історичного роману Генрі Райдера Гаггарда «Дочка Монтесуми».

До жанру тревелогів, що має схожу структуру опису подій, можна віднести також і твір «На Зеландію!». Він був опублікований 2014 року і містив у собі описи пригод юного письменника в чужій країні. Проте, замість звичайних туристичних відвідин, він також детально зображує здійснення операції проти конкурсу від новозеландської радіостанції «The Rock FM» під назвою «Win a Ukrainian Wife». Сенс конкурсу полягав у тому, щоби виграти право обрати будь-яку наречену в шлюбному агентстві України. [20]

Хоч і деякі романи Макса Кідрука прийнято вважати позажанровими, більшість творів, а саме «Бот: Атакамська криза», «Бот: Гуаякільський парадокс», «Зазирни у мої сни», «Не озирайся і мовчи» та інші містять у собі літературні ознаки технотрилера. За М'ясниковим, жанр технотрилера можна описати як прозовий гостросюжетний твір, в основі якого розглядається документально точна оповідь про технології суспільства, а також функціонування державних, соціальних та економічно-тіньових груп. До того ж, цей опис містить у собі частку нової для читача інформації. [34]

У всіх своїх технотрилерах автор поєднує знання про сучасні технології з містичним, загадковим контекстом. Серед особливостей його тематики також варто зазначити: надмірна самовпевненість людства в розвитку науки й техніки, передусім злочини в генетичній сфері; провал у комунікації з технологіями; безуспішне намагання порозуміння з кіберсвітом. Наукові теорії набувають «магічного» характеру: використані наукові факти і дослідження показані у вигляді незрозумілого містичного явища. Головні герої твору у жанрі технотрилера, як правило, розгадують таємницю явища, тим самим підводячи читача до обґрунтованої та адекватної істини.

Зразками такої літератури для Кідрука стали твори Майкла Крайтона – американського письменника та сценариста. Десятки творів даного автора, написані в жанрі технотрилера, найпопулярніші з яких – «Парк Юрського періоду» і «Штам Андромеда», поєднують містичне начало та наукову основу. До прикладу, у першому романі автора, який ми зазначили, розглядається тема генетичної інженерії; проведення генетичних дослідів з метою відродити вид динозаврів часів Юрського періоду. [38, с. 3]. «Штам Андромеда», з іншого боку, розповідає про чотириденний кризис, пов'язаний з поширенням інопланетного зараження по всій території посушливого регіону Нью Мексико. [34, с. 77].

У таких романах Макса Кідрука, як-от: «Бот: Гуаякільський парадокс», «Зазирни у мої сни», «Не озирайся і мовчи» – спостерігаємо ознаки технотрилера, а саме: містичність, наявність наукових теорій та фактів, логічність побудови тексту.

На прикладі роману «Бот: Гуаякільський парадокс» ми можемо побачити, що автор поєднує знання у сфері науки разом з фантастичними та видуманими деталями. Як зазначається у одній зі статей Тетяни Чонки стосовно цього роману, *«поєднання наукових знань з елементами фантастики є характерною ознакою ідіостилю письменника, яка дозволяє йому експериментувати та висвітлювати проблеми сучасного світу настільки захоплююче, що читач не одразу помічає у гостросюжетному пригодницько-фантастичному змісті яскраву алегорію морально-етичної тематики»* [29, с. 70].

Роман «Зазирни у мої сни», що теж є за визначенням письменника технотрилером, розповідає про події у сім'ї Белінських, де дворічний син Мирона Тео під час операції має зупинку серця впродовж 13 секунд. Згодом, через два роки, малому хлопчику сняться моторошні сни: дивний чоловічий силует починає являтися йому не лише уві сні, але й наяву. Дивні обставини і факти призводять до того, що зацікавлені органи ФБР змушують Мирона почати лікування Теодора в США, щоби з'ясувати природу та причину містичної появи незнайомого силуету. Думки Мирона Белінського сконцентровано передають загальну напружену ситуацію роману: *«І тут я похолов від страху. Зрозумів, що це не мій син, це не хлопчик узагалі, це щось... слизьке й драглисте»*. [10, с. 120]. Отже, як бачимо, у текстах Кідрука тісно переплітаються наука та фантастика, містика та реальність, відоме та невідоме. Особливістю романів Кідрука є поєднання рис різножанрових творів, проте він надає перевагу жанру технотрилера, що обумовлює специфіку стильового та тематичного наповнення його текстів.

Обов'язково варто також наголосити і на тематичній специфіці творів Кідрука. Як вже було згадано вище, Макс Кідрук спирається у своїх творах на наукові джерела та активно використовує їх з метою висвітлити з першого погляду містичну дію з точки зору раціонального сприйняття. Часто у своїх книгах автор дає у кінці перелік літератури, на яку він опирався під час написання даного твору. Так у новому романі письменника «Нові Темні Віки: Колонія» ми маємо змогу переглянути список літератури, який автор використовував для пояснення створеного ним напівфантазійного світу. Для написання величезної книги, обсягом близько 800+ сторінок, Кідруку знадобилося черпати натхнення з енциклопедій, збірників та наукових доктрин. Завдяки детальному розгляду цього матеріалу, автор зміг детально описати неіснуючий в реальності вірус «клюдис»; патоген, що вражає лише вагітних жінок; нейтринні спалахи довкола планети Земля [11, с. 3]; а також загальний розвиток обох планет – Землі та колонізованого Марсу – у 2141 році.

Проте, концентруючись на написанні романів, що є близькими до наукової фантастики, Кідрук не оминає і побутові теми. Навпаки, соціальна проблематика суспільства є невід'ємною складовою більшості творів, зокрема і «Не озирайся і мовчи», який ми детальніше розбиратимемо у другому та третьому розділах нашої наукової роботи.

Для прикладу актуальності побутової тематики у творах Макса Кідрука наведемо декілька романів, а саме: «Зазирни у мої сни» та «Доки світло не згасне назавжди». У цих творах розкрито теми сімейних та дружніх стосунків, а також розгортається проблематика виховання та непорозуміння поколінь.

Повертаючись до роману «Зазирни у мої сни», можемо зауважити, що письменник відкладає докладні наукові пояснення та розгорнуті відповіді на питання на задній план (читача більше турбують питання: «Що за силует переслідує Тео?», «Звідки з'явився цей силует?», «Ким є моторошне створіння у снах Теодора?», «Яким чином моторошна тінь проходить до реальності?» і т.д.). Натомість переживання Мирона, батька Теодора, виражають насамперед проблеми суспільно-побутового характеру, зокрема, й батьківської турботи та сімейних проблем: *«Так сталося, що наші останні з Євою тижні в Україні виявилися затьмареними вкрай неприємними подіями, я не можу говорити про неї так, наче ці події не відбувалися»* [10, с. 173]. Варто також зауважити, що роман «Зазирни у мої сни» є не лише одним з першим технотрилерів Кідрука, але є першим романом, у якому стикаємося з темами побутового характеру, що порушені у творі.

Роман «Доки світло не згасне назавжди» можна назвати науковою фантастикою у поєднанні з соціальною драмою, адже головна героїня, Рута Статник, переживає карколомні події юнацького життя: завершення школи, планування майбутнього, небажані стосунки та незапланова вагітність, непрості стосунки з батьками, сварка між сестрами. Численні спроби Руги змінити становище завдяки зміни порядку у власних снах – це втеча від реальності.

Реальність Руги достатньо жорстока для того, аби залишатися в ній надовго. Батьки не підтримують її абсолютно у всьому: ні у випадку з рекламою спідньої білизни, через що головна героїня втекла з дому, напилася та була звалтована Богданом (Бодєю) Лавриком; ні у випадку з вагітністю Руги; ні у випадку з її бажанням стати письменницею. Реальність була жахливою, і Руга усіма зусиллями намагалася змінити її завдяки снам: *«Вона спробувала розрулити все правильно, природним шляхом, і не змогла... Ілля мертвий, Інді її ненавидить, батьки вважають божевільною. Їй нема за що чіплятися в цій реальності. І водночас вона знала, що може все виправити. Достатньо лише перенестись у сновидінні в той день, коли загинув Ілля, і врятувати хлопця. І тоді все стане так, як було»* [8, с. 414].

Проте, якою гнітючою б не була реальність, уявний світ снів набагато страшніший, ніж здається на перший погляд. Погоджуємося з висновками Тетяни Чонки: *«На жаль, утеча від проблем, якою б вона не була, це завжди «темрява», яка засмоктує людину, віддаляючи її від повноцінного життя в суспільстві й родині. Відповідно, «темрява», яка засмоктувала Руту у її снах, не така вже й фантастична»*. [26, с. 257]

Досліджуючи роман «Доки світло не згасне назавжди», розуміємо, що однією з основних тем твору є непорозуміння між батьками, друзями та соціумом; бажання змінити минуле задля безпеки близьких та рідних. Читаючи цей роман, читач починає переусвідомлювати факт розплати за бажання змінити минуле, якби подібна функція була можливою в реальності.

Вважаємо за потрібне зазначити, що «Не озирайся і мовчи», який надалі буде розглядатися в наступних розділах, містить у собі тематику обох вищезазначених романів: окрім жанрової приналежності до технотрилера, твір переплітає у собі теми виховання дитини з ціллю її духовного збагачення та булінгу з боку однокласників, що, навпаки, руйнує особистість підлітка. Через ці обставини головний герой досліджуваного у роботі роману «Не озирайся і мовчи» Марк Грозан має бажання, яке виникло після розкриття таємниці з ліфтом, відправитися у паралельну реальність – залишитись в уявному світі. Адже в уявному світі все ідеально: *«завжди тепло, сонце, море, а головне – можна було побути на самоті, подалі від проблем»* [26, с. 256].

Проте не все було ідеальним, як здавалося на перший погляд, про що йтиметься далі.

1.3. Рецепція творчості Макса Кідрука літературознавцями та читачами

З огляду на популярність книг сучасного письменника, можна з легкістю помітити велику кількість відгуків від читачів. У більшості випадків свої враження від романів залишають люди молодого віку, а особливо – підлітки. Проте, поступово аналізуючи наукові та інтернет-джерела, зможемо зрозуміти, що доросла ланка суспільства теж цікавиться сучасною літературою в обличчі Макса Кідрука.

Для уточнення стосовно зацікавленої аудиторії слід звернутися до відомої оцінювальної платформи Goodreads, де читач може надіслати коментар та поставити оцінку будь-якій книзі. У бібліотеці сервісу наявні практично усі книжки Кідрука, включно з нещодавньою «Колонією» та «Не озирайся і мовчи». На основі розгляду рецензій обох романів впливає висновок не лише про успішність публікації. До прикладу, «НОІМ» у середньому отримав 4.41 зірку з п'яти, 2933 людини проголосувало, з них 1650 обрали п'ять зірок в якості оцінки книги; на такий же, навіть ще більший коефіцієнт оцінено й «Колонію» - 4.71 зірок в середньому, близько 2000 голосів, з яких близько півтори тисячі є позитивними. [Додаток 1]

З коментарів до книги можемо зробити висновок, що велика аудиторія цікавиться творами Макса Кідрука, пізнає дещо нове для себе, а також здатна зрозуміти певні патерни поведінки персонажів у творі: «Зрозуміло, що Кідрук писав цей текст не для школярів, але якщо шукати актуальні та цікаві альтернативи програмним творам, якщо шукати текст, який дозволить поговорити про те, а що таке фантастика загалом і наукова фантастика зокрема - то цей роман чудовий.» [36]. Окрім видозміни мислення дорослих з приводу булінгу, можемо побачити, як у відгуках зазначається важливість зміни програмного списку літератури у школі на дещо свіже, оригінальне, цікаве для підлітка та молоді. «НОІМ» є саме такою книжкою, на думку читачів.

У тому ж Goodreads неодноразово порівнюють творчість Кідрука з романами Стівена Кінга. Як і люди з літературною освітою, так і звичайні читачі роману пишуть про подібність в плані жанру та стилю з Кінгом. Але різниця між сучасним українським та світовим письменником визначається кількома факторами: детальне вивчення наукових даних та матеріалів; вплетення позасюжетних елементів (епіграфи, музика, локації, переписки тощо); соціальний аспект роману, який часто виходить на передній план. Попри різницю, деякі користувачі вважають, що після прочитання романів Кідрука вони переконуються все більше у тому, що Кідрук орієнтувався виключно на романи Кінга. Саме це для багатьох стало негативним фактором у процесі прочитання твору. [36] Проте сам автор це заперечує.

Кілька користувачів запевняють, що *«якщо проігнорувати ненормативну лексику (...), то для учнів 10 класу така історія цілком прийнятна, цікава, актуальна; тут можна поговорити про безліч справді важливих для цього віку речей: булінг, порозуміння/непорозуміння з батьками, межі дозволеного, перша симпатія, дружба, що таке правила і навіщо вони потрібні, довіра, відповідальність за себе і за іншого.»* [36] Висвітлення у романах Кідрука тем насильства, булінгу та схожих за жорстокістю та поширеністю ідей допомагає не лише дітям, але і педагогам зрозуміти причину виникнення проблеми, що в свою чергу надасть можливість її уникнути без ризикових ситуацій для ментального й фізичного здоров'я.

За відгуками вже іншого оглядового книжкового сайту видавництва «КСД», роман «Не озирайся і мовчи» та інші твори письменника дозволяють з головою зануритися у видуманий Кідруком світ. Читачам вдається це набагато краще та легше зробити у зв'язку з епізодами твору, прописаними чітко та реалістично. Читачі зауважують, що події шкільного булінгу, які письменник детально описав, передано максимально реалістично. Деякі люди навіть зазначали у відгуках, що моменти смерті учнів навколо Марка і сцена бійки в туалеті змусили їх розчулитися. Хоч сам роман не є сентиментальним – ньому

переважають наукові коментарі, елементи містики й соціальні проблеми, та читачі схильні до проявів глибоких почуттів, надзвичайних переживань стосовно долі головних персонажів. [16]

У відгуках з обох джерел також є і негативні коментарі. Більшість з них пов'язана з нерозумінням багатьох наукових термінів. По суті, наукові знання Макса Кідрука допомагали більш обширно та багато зобразити світ роману. Однак не всім до вподоби подібне використання знань з астрономії, математики, фізики у художньому творі. [36]

Деякі читачі скаржаться на відсутність розвитку персонажів. До прикладу, Марк Грозан, що є головним персонажем роману, шукає відповідь на загадкове питання стосовно ліфту. У одному з літературних подкастів підмітили, що ціль Марка не є остаточно зрозумілою та виправданою. На думку одного з рецензентів, автору не вдалося повністю розкрити сутність підлітка, з чим сперечаються люди у коментарях під даним відео. [35]

Ще одна причина, через яку твір не особливо припав до душі деякій частині критиків, це клішованість. Подібні коментарі з'являються рідко, але теж існують. Зокрема, автори подібних рецензій зазначають відсутність унікальних сюжетних поворотів, стереотипізацію характерів персонажів, відсутність тісного взаємозв'язку між містичним світом поза ліфтом та давно існуючим у реальності. [36]

В описах та відеовідгуках люди зазначають, що відкриті фінали у чисельних книгах Макса Кідрука мають як позитивний, так і негативний ефект на читача. Для певної частини аудиторії, як от наприклад у Goodreads, коментаторам подобається подібний обірваний наприкінці сюжет. Для аудиторії, на їхню думку, це дає шанс придумати власну історію чи, навпаки, дає задуматися про твір. [36] Власне, Макс Кідрук пояснює подібні думки: *«...я б хотів, щоб ця книжка була такою, щоб читач, закінчивши її, не просто видихнув і відклав її, а щоб ще впродовж тижня, двох чи трьох не брав до рук жодної іншої книжки, пережовуючи, переварюючи все те, що я написав.»* [33] Тобто, письменник планує видавати книжки з таким фіналом, щоб читач не зміг забути вражень після прочитання, не міг позбутися думок від здобутого досвіду ще на довгий час.

Однак є і ті, кому подібне не сподобалося. Про це свідчать відгуки в «Yaakaboo!» і різноманітні відео досвідчених літературознавців. Серед когорти цих людей можемо назвати подкаст eMRI studio на платформі Ютуб. Автори проєкту із самого початку наголошують на тому, що їм було би цікаво дізнатися не лише про долю Марка у майбутньому, але й про долю сім'ї Грозанів. Також було згадано про ліфт та ймовірне продовження його існування і можливість надалі подорожувати до паралельного світу. [35]

Цікавим є те, що Кідрук в одному з інтерв'ю зазначає, що не може сказати з усією точністю, яка з його книг є найкращою. Тому він покладається на відгуки досвідчених та

начитаних особистостей і робить з цього висновки. В інтерв'ю Кідрук радить задати це питання його читачам, адже саме вони так чи інакше здатні визначитися з точною відповіддю, оскільки сам Макс може ставитися або зверхньо, або в цілому суб'єктивно щодо творів, створених його рукою. Цитуючи письменника: *«Мою еволюцію як автора спричиняє моє зростання як читача. Я ретельно відслідковую те, що читаю, і те, що мене вражає з того, що я прочитую.»* [3]

Якщо оглянути ретельно соціальні мережі як і видавництва сім'ї Кідруків, так і особисту сторінку автора, ми можемо підтвердити існування зацікавленості у поширенні читацької думки, довіри до критичних ідей професіоналів та загалом захоплених читанням людей. На негативні рецензії зазвичай не реагує, проте не робить скандалу. Кідрук таким чином розуміє, що не усі коментарі стосовно його роботи повинні бути ідеальними та мають вихваляти автора. [21]

З аналізованих відгуків розуміємо, що автор приділяє увагу раціональним відгукам та рецензіям його романів. Думка осіб, що читають достатню кількість художніх книжок, допомагає йому рухатися в правильному руслі. До того ж, завдяки оглядам читачів, є можливість в загальному визначити основний вид жанру творчості прозаїка; теми, які він найчастіше зачіпає; аудиторію, що споживає кінцевий продукт. Макс Кідрук вміло поєднує науку та вимисел у романі, що дозволяє набрати велику кількість фанатів по всій Україні. Плідна, сумлінна праця, а також творчі експерименти привели до такого успіху. Найголовнішим для нашої роботи є те, що тема психології підлітків розкрита у багатьох романах письменника: «Колонія», «Доки світло не згасне назавжди» та «Не озирайся і мовчи».

РОЗДІЛ 2 ЦІЛІСНИЙ АНАЛІЗ РОМАНУ МАКСА КІДРУКА «НЕ ОЗИРАЙСЯ І МОВЧИ»

2.1. Сюжетно-композиційний аналіз

2.1.1. Фабула роману

У творі роману розповідається про хлопчика 13 років, Марка Грозана, який згодом повинен переїхати до нової оселі в Рівному. Юнак живе в новозбудованій багатоповерхівці, навчається у 15-ій школі у 8-А класі. За час перебування у новому місті та в новому будинку Грозан стає свідком трьох смертей: спочатку це була смерть борсука, якого воно збили машиною на шляху від Львова до Рівного, перед Бродами.

Далі у романі розповідається про знайомство Марка з новими однокласниками. Його однокласниця - Ніка Терлецька - сподобалася хлопцеві, але лише використовувала його, щоб він виконував замість неї домашні завдання. Стосунки у класі не були простими і розумного повнуватого новачка почали принижувати. Він радів, що може допомогти Ніці, тому щиро радів з приводу того, що вона запросила його до себе, щоб він допомагав їй з математикою.

Одного разу Марк став свідком самогубства Юлії Гришиної, яку намагався зупинити, проте не зміг, і дівчина зіскочила з багатоповерхівки, як з'ясується далі, через перше кохання і першу зраду.

Ще одним переломним моментом для Марка стала несподівана смерть Тохи (Антон) Шпакевича у роздягальні. Через фатальний збіг обставин, коли Марк опинявся на місці смерті, учні школи придумали Грозану глузливе, набридливе прізвище «Малюк Мордор».

На чотирнадцятий день народження батьки Марка неочікувано подарували телескоп «Celestron», з яким він пізніше виходив на дах будівлі і спостерігав за зорями. Саме там він зустрівся з Сонею Марчук – сусідкою з дев'ятого поверху та ученицею паралельного класу.

Між ними виникла розмова. Марк та Соня усе частіше зустрічалися на даху їхнього будинку і спілкувалися на різні теми, зокрема почали вести дискусію про релігію та науку.

В романі з'являється ще один другорядний персонаж, який є важливим для аналізу роману та розбору психології підлітків – Артем Бродовий. Його ще також прозвали Центнером через його фізичну форму, що вирізнялася серед інших учнів у його школі. Артем відіграє в цій історії роль антагоніста, що має намір скривдити будь-кого на своєму шляху, нехтуючи почуттями інших людей. У випадку з Юлією Гришиною Центнер погрожував дівчині та шантажував її на підставі страху зайнятись з ним статевим актом.

Підсилюючим фактором, що підштовхнув дівчину до самогубства, стала гра «Синій кит», що стала відомою серед підлітків та молоді у 2015-2016 роках.

Терлецька обманювала Грозана та використовувала його, зрештою він це усвідомив і перестав з нею спілкуватися. У класі у нього не залишилося жодного друга, а його бажання вчитися викликало у однокласників агресію по відношенню до хлопця. Марк відчуває себе самотнім і ще більше закривається у своєму світі. Відвертим він залишається лише з дідом Арсеном (про стосунки Марка з сім'єю трохи пізніше) та з Сонєю.

Пригнічений смертями, свідком яких мимоволі став, Марк вирішує відволіктися прочитанням наукових книжок. Однієї ночі Соня Марчук написала товаришу декілька повідомлень, у яких дала хлопцю виклик: вийти до під'їзду та відправитись до паралельного світу. Через повідомлення у соціальній мережі «Вконтакте» Соня детальніше розповіла про ліфт у будинку, в якому вони живуть. Цей ліфт має таємничу властивість: проїхавши певну кількість поверхів, можна потрапити до «паралельного світу». Кількість та порядок проходження поверхів зображено на клаптику паперу, який протягнула Марку Соня: $1 \rightarrow 4 \rightarrow 2 \rightarrow 6 \rightarrow 2 \rightarrow 8 \rightarrow 2 \rightarrow 2 \rightarrow 10 \rightarrow 5$ (обведено) $\rightarrow 1$. [13, с. 89]. За правилами переходу в ліфті повинна бути лише одна людина. На п'ятому поверсі невідома істота заходить до ліфту; саме тому цифра п'ять на клаптику була окреслена червоним кольором. Також у цей момент потрібно повернутися спиною до чудовиська, не озиратися до нього та мовчати. Звідси і походить назва роману – «Не озирайся і мовчи».

Не повіривши у слова дівчини, Грозан вирішує перевірити теорію на практиці. Таким чином він хотів спростувати «вигадку» Соні, однак на восьмому поверсі юнака застав дідусь Арсен. Таким чином, він порушив ще одне правило переходу: якщо когось зустріти у коридорі будинку під час переходу, то він не відбудеться. Марк того разу скептично поставився до ідеї з паралельною реальністю і кинув спроби перетнути межу між двома світами.

Згодом, дослідивши в інтернеті подібне явище, Марк таки спробував ще раз відправитися у паралельну реальність завдяки ліфту. Цього разу перехід до так званого «мертвого світу» відбувся. Грозан думав, що усе це марення та сон. Однак наступного дня юнак знаходить фотографії старого дерев'яного будинку, лісу та річки – місцевості по той бік ліфту, де він знаходився. Зрозумівши, що той світ не є вигадкою, він одразу ж починає розпитувати Соню Марчук про усе, що вона знає стосовно цього відкриття.

Марк застає дівчину не в найкращому вигляді, бо її побив батько. Та все ж підлітки домовляються зустрітися поза ліфтом, під одним з дерев поруч з будинком. Там Соня розповідає не лише про те, як вона знайшла «мертвий» світ, але й про усілякі дрібниці та притаманні риси цієї дивної реальності. Марка цікавило багато речей стосовно

паралельного світу: чи живуть тут істоти, чи сонце заходить та сходить. Серед безневинних простих запитань були й такі, які викликали гнів у Соні: в першу чергу такими дратівливими питаннями були спроби дізнатися про можливість озирнутися чи заговорити до напівмертвої істоти, що з'являється на п'ятому поверсі. Марчук не раз згодом шкодувала, що розповіла Марку про світ, у якому їй було тихо, самотньо та спокійно:

«Соня втомилася.

- Блін, поки ти тут не з'явився, все було так просто!» [13, с. 209]

Вважаємо важливим підкреслити, що під час пояснень про світ поза ліфтом Соня розповіла про свого батька, Ігоря Марчука, який постійно знущався з неї і своєї дружини, навіть побив Соню після її зізнань про тітку, що приходила до них у гості, зробила Соні подарунок і розповіла про таємниці ліфту та паралельний світ поза ним. Коли їхня сім'я була першою родиною, що заселилась у багатоповерхівку на вулиці Квітки-Основ'яненка, незнайома жінка завітала до тоді ще дев'ятирічної дівчинки. Соня дізналася від неї таємницю ліфту, а також отримала у подарунок браслет, який дуже хотіла. Через нього Ігор розгнівався, не повіривши у історію Соні, вважаючи, що вона його вкрала. Через цей випадок дитині довелося сховати його у паралельному світі.

Після цієї розмови Марк та Соня зберігали таємницю від дорослих, ховаючись в паралельному світі з різних причин. Соня – від домашнього насилля з боку батька, натомість Марк через власну допитливість ретельно досліджував світ навколо.

Однією з найжахливіших сцен у всьому романі є побиття Марка в шкільному туалеті. Бійка трапилася через небажання юнака прогулювати урок геометрії – урок однієї задачі, де теорему Піфагора варто було розв'язати у різних варіантах та версіях. Після проведеного уроку однокласники на чолі з Бродовим (Центнером) мало не до смерті побили Марка.

Через цей випадок Марк вирішив почати жити в світі поза ліфтом після проведення ретельних досліджень. Для експерименту він купив хом'ячка-джунгарика та почав вирощувати деякі види овочів, аби зрозуміти, чи можуть живі істоти існувати у паралельному світі. Подібні дії були спровоковані не лише кульмінаційним моментом бійки з Центнером, але й також зацікавленістю стосовно «завмерлого» потойбіччя.

Проте вони призвели хлопця до жахливого усвідомлення реальності – подібний феномен є проявом аномалії під назвою «просторова бульбашка». Соломія Соль створила цю бульбашку у підвалі для проявлення негативів (працювала фотографом у газеті «Червоний прапор» [13, с. 278]). Справа в тому, що її чоловік, Яків Соль, у 1968 році досліджував рівняння Ейнштейна. Він прийшов до висновку, що існують просторові аномалії, всередині яких не існує ні часу, ні живності, ні людей – лише мертві особистості з минулого. На основі чоловікових рівнянь Соломія віднайшла у підвалі відблиск, що через

шість років перетворився на «бульбашку». У ній жінка зустріла свою доньку Анну Ярмуш, яка на той момент вже була мертвою (смерть під час пологів). Коли померла дитина Анни, Соломія вирішила поховати її у потойбіччі з метою збереження просторової аномалії, щоби жодна мертва душа не перетнула кордон до реальності.

Дізнався хлопець цю інформацію через Семена Ярмуша, чоловіка Анни Ярмуш-Соль. Його вважали диваком кожного разу, коли чоловік розповідав цю історію своїм друзям чи знайомим. Особливо запитання виникали у слухачів Семена щодо мертвої жінки, яка часом виходила з «бульбашки» до реального світу. Довгий час Ярмуш вважав подібний феномен «маренням»:

Після з'ясування обставин Марк вдається до екстремального експерименту – вирішує глянути, хто заходить до ліфта на 5 поверсі. Виявляється, істотою, що заходила до ліфту під час втілення ритуалу переходу, була онука Соломії – Софія Соль. У день, коли родина Грозанів повинна була переїжджати до Львова через перспективну роботу батька, юнак потрапляє в невідоме місце через ліфт. З місця, куди потрапив юнак, немає виходу, тому в реальному світі Марк вважається зниклим безвісти. Батько Марка, Віктор Грозан, розшукує Артема Бродового (Центнера): він вирішив помститися за сина. Оскільки директор школи, шануючи багатство та владу Бродового-батька, не покарав Артема, а зробив винним самого Марка, тому Григорій жорстоко побив хлопця у лісі, щоб той знав – ніщо у світі не може залишитися непокараним, за всі свої вчинки треба відповідати. Чоловік усвідомлює, що підліток не є причетним до зникнення його сина, проте вважає, що мусить вчинити акт правосуддя над тим, хто знущався з його дитини, щоб той пам'ятав «...нікчемний і паскудний світ досі тримає його [Артема Бродового] за горлянку.» [13, с. 499]

Дідусь Арсен марно намагається відшукати онука, саме він залишився єдиним членом сім'ї, що віддано чекав повернення Марка і вірив у це:

«Не змирився лише Арсен. Старий моряк уперто твердив, що Марк зник за нез'ясованих обставин, і продовжував, куди б не йшов, вишукувати його обличчя серед незнайомих, які крокували назустріч. Невдовзі після онукового зникнення Арсен узяв за звичку вставати вдосвіта й іти гуляти містом. Із часом його волосся посивіло, м'язи зморщилися та стали немічними, а колись гострий погляд потьмянів, але старий не втратив віри. Навіть через десять років, виходячи за півгодини до світанку з квартири й подовгу тиняючись вулицями Рівного, він сподівався, що в передсвітанковій імлі, неначе висічений із туману, от-от з'явиться знайомий силует. Його онук – тепер уже дорослий – підійде, обійме його і скаже щось на кшталт: «Діду, ти не повіриш у те, що розповім...»

Та силует так ніколи й не з'являвся.» [13, с. 500]

2.1.2. Композиція роману

- Експозиція – переїзд Марка в Рівне; смерть борсука, Гришиної Юлії, Тохи Шпакевича; зустріч з Сонею Марчук на даху.
- Зав'язка – ліфт, що переносить в паралельний світ та події у ньому.
- Кульмінація – жорстока бійка між Марком та Центнером; відкриття таємниці про ліфт та будинок на вулиці Квітки-Оснoв'яненка.
- Розв'язка – Марк Грозан та Ігор Марчук вважаються зниклими безвісти.
- Епілог – батько Марка мстить Центнеру, головному кривднику хлопця.

У даному романі послідовність кожного елемента композиції відповідає класичному розташуванню. Епілог розкриває події після зникнення Марка Грозана. У романі ця остання частина грає надважливу роль, оскільки максимально розкриває характери Віктора та його батька Арсена. Якщо постать дідуся Марка була добре прописана ще на початку твору: *«2010-го, коли добігав кінця другий термін у «Höegh Autoliners», Грозан успішно пройшов медогляд і міг без проблем продовжити контракт. 2011-го «Höegh Trotter», на якому він плавав під командуванням капітана Сольберга, порізали на металобрухт, а сам Сольберг вийшов на пенсію. Арсен іще тоді, 2010-го, розумів: якби залишився, то, майже напевно, за рік отримав би під своє командування один із найновіших Höegh'івських ролкерів. Утім, спостерігаючи, як Маркові спроби знайти взірць для власної поведінки розбиваються об Вікторові черствість і байдужість, старий моряк вирішив повернутися.*

Після смерті Бібі Арсен продав їхню квартиру та переїхав жити до сина та невістки. За виручені з продажу житла та накопичені впродовж роботи на норвежців гроші сім'я купила нову чотирикімнатну квартиру в центрі Рівного, куди й перебралася минулого літа.

Арсен не жалкував. Ні за чим.

Хіба що було трохи гірко усвідомлювати, що він, не вагаючись, зрікся кар'єри заради онука, а Марк — попри все — любив батька більше за нього.» [13, с. 29],

Особистість Віктора більше розкрито в епілозі. Будучи холоднокровним та байдужим до сина на початку, він виявляє свою любов до Марка уже після його зникнення:

«Звісно, він усвідомлював, що Центнер не причетний до зникнення Марка, проте мав іншу, важливішу причину. Віктор думав про це дорогою з Рівного до Львова. Він розумів, що світ насправді простий і безсторонній — саме так, цілковито безсторонній, тобто не добрий і не злий. Думав, що немає ніякої вищої сутності, яка би стежила за нами й виправляла помилки, немає нікого, хто би пильнував за збереженням хисткого балансу між добром і злом, дбав про беззастережне дотримання справедливості, — нікого, крім нас самих, — і якщо ми втратимо віру, піддамося слабкості й опустимо руки, то зрештою, раніше чи пізніше, все зійде на пси, а час застигне, як, наприклад, він застиг у Північній

Кореї, або ще гірше, час посує назад, як у Ірані, Росії чи Сирії. Віктор міркував про те, що діти гинуть у війнах чи помирають від вроджених хвороб, так і не збагнувши, навіщо народилися; що вбивці й диктатори купаються в розкошах (і будьте певні, ночами вони не чують голосів закатованих жертв); що найгірші негідники уникають кари, а нечесні судді карають невинних; що безпринципні посередності пробиваються до найяскравішого світла, а сором'язливі генії гниють у тіні, проте — найважливіше — у всьому цьому немає прихованої сутності чи вищої мети. Жодні страждання не забезпечать вічного життя. І ніхто не отримає відплати за вчинене зло після смерті - десь там, нагорі, у карикатурній геєні над хмарами. Усе, що важить, стається тут, навкруг нас, а у височині понад головами — лише безмовна чорнота й порожнеча.

Це не добре й не погано. Так просто є.» [13, с. 499]

Цікавим також є той факт, що фінал історії є відкритим. Це означає, що будь-який читач має змогу подумати про можливий хід подій у кінці роману. Макс Кідрук зазвичай у романах використовує такий художній прийом, можливо, розраховуючи на співтворчість зі своїм читачем.

2.1.3. Позасюжетні елементи роману

Головною «фішкою» роману «Не озирайся і мовчи» є використання таких елементів, що тісно пов'язані з тим, що відбувається у книзі. Проте вони не є основною частиною сюжету, лише доповнюють його. Позасюжетні елементи розповідають дещо більше про ідеї та ситуації у романі, насичують новими знаннями та реалістичністю сказаного, а також встановлюють відповідний настрій, задають тон усій книзі.

З наукової точки зору, Кідрук використовує чисельні графіки та креслення посеред оповіді для того, аби пояснити схему роботи того чи іншого інструмента. Детальний візуальний опис предмета також допомагає у просуванні сюжету, оскільки читач починає розуміти властивості об'єкта, його вигляд та використання. Наведемо для прикладу малюнок геометричної установки під назвою «Трикутник Піфагора» [Додаток 2], завдяки якій Марк Грозан зміг отримати відмінний результат на геометрії. Його дідусь допоміг йому створити цей проєкт, який у результаті був знищений старшокласниками під час бійки. Зображення цього предмета допомагає уявити чітку картину вже наступної, досить жорстокої сцени з бійкою. До того ж, оцінюючи вже готовий проєкт, у читача виникає співчуття до героя, який старався з усіх сил вразити як вчителя, так і дідуся, що допомагав з трикутником Піфагора.

До майже кожного розділу автор надає епіграфи. Ці епіграфи взяті з уривків пісень групи «Iron Maiden», що пояснюється його симпатією до цього гурту. Однак любов до рок-музики не є основною причиною використання саме тих пісень, відібраних автором.

Візьмемо до прикладу епіграф перед 10 розділом: його було взято з пісні «Caught Somewhere In Time», 1986-го року. Уривок із пісні розповідає нам про людину, що кличе співрозмовника кудись в незрозуміле місце:

*«If I said, I'd take you there,
Would you go, would you be scared?
Time is always on my side,
Time is always on my side.
Don't be afraid, you're safe with me,
Safe as any soul can be... honestly,
Just let yourself go.»* [13, с. 69]

Переклад на українську мову: «Якби я сказала, що візьму тебе туди, \ Пішов би ти? Чи злякався б ти? \ Час завжди за мною, \ Час завжди за мною. \ Не бійся, ти в безпеці зі мною, \ В безпеці, як будь-яка інша душа була б... справді, \ Просто наважся піти.»

Дуже важливо наголосити на тому, що у перекладі даного фрагменту в книзі вжито дієслово «сказати» у жіночому роді, хоча у пісні не зазначено конкретну особу. З цього можемо зробити логічний висновок, що подальші події будуть розгортатися навколо епізодів з Марком та Сонєю, де дівчина розповідатиме про ліфт та перехід у паралельний світ, а Марк вперто і до останнього не віритиме їй.

Епіграф, який обрали для цього та інших розділів, символічно переплітається із подіями у сюжеті, однак не є оригінально створеним - це відповідає визначенню позасюжетних елементів у творі. Ці частини пісень від Iron Maiden дають читачу здогадатися, про що може йти мова у наступних декількох частинах. З тією ж метою Кідрук створив список-плейлист пісень, які він рекомендує до прослуховування під час читання «Не озирайся і мовчи!». Його можна побачити на останніх сторінках книги:

1. *From Ashes To New — Through It All.* (Крізь все це)
2. *Devour The Day — Good Man* (Добрий чоловік)
3. *Otherwise — Silence Reigns.* (Тиша владарює)
4. *Iron Maiden — The Clairvoyant.* (Ясновидець)
5. *In Flames — Like Sand.* (Немов Пісок)
6. *A Broken Silence — Are You Not Entertained?* (Ти не розважаєшся?)
7. *From Ashes To New — Who's Laughing Now.* (Хто тепер сміється)
8. *Through Fire — Stronger.* (Сильніше)
9. *Devour The Day — You And Not Me.* (Ти і не я)
10. *Metallica — ManUNkind.* (гра слів: *mankind* – людство, *unkind* – недоброчливий)
11. *Immediate Music — Serenata Immortale.* (Безсмертна серенада)

12. *From Ashes To New — Every Second.* (Кожна секунда)
13. *Devour The Day — Crossroads.* (Перехрестя)
14. Анна Трінчер & One Reason — *Light Up The Sky.* (Запали небо)
15. *Twenty One Pilots — Stressed Out.* (Виснажений)
16. *Ariana Grande ft. Nicki Minaj — Side By Side.* (Пліч-о-пліч)
17. *Devour The Day — Quicksand.* (Швидкі піски)
18. *Фіолет — Пусте.*
19. *Through Fire — Breathe.* (Дихай)
20. *Otherwise — I Don't Apologize (1000 Pictures).* (Я не вибачаюсь – 1000 картин)
21. *In Flames — The Truth.* (Правда)
22. *Devour The Day — Handshakes To Fist Fights.* (Потискання рук перед битвою кулаками)
23. *Avery Watts — Enough.* (Достатньо)
24. *Metallica — Spit Out The Bone.* (Виплюнути кістку)
25. *A Broken Silence — Hope.* (Надія)
26. *In Flames — Underneath My Skin.* (Під моєю шкірою)
27. *Iron Savior — I Surrender (Я здаюся)* [13, с. 507]

Як і епіграфи, вибір пісень теж не випадковий. Тематика більшості з них відповідає загальному настрою книги. Наприклад, такі назви як «Stressed Out», «ManUNkind», «Stronger» характеризують наявність насильницьких тем, що репрезентуються у різних площинах – у школі, у сім'ї та між друзями. «I Surrender», розміщена у самому кінці списку, перегукується з фіналом, де Марк опиняється у темній стороні потойбіччя і не здатен вибратися звідти. Паралельно прослуховуючи рекомендовані письменником твори, читач ще глибше здатен зануритися у історію.

У романі також використовуються переписки в чаті підлітків між собою. Кідрук використовує стиль спілкування «Вконтакте» – соціальної мережі, що була на піку популярності у 2016 році. Діти контактують одне з одним саме через меседжі, емодзі, емотікони і стікери [Додаток 3]. Книга використовує схожий інтерфейс, для того аби провести паралелі між реальністю та тим, що відбувається у сюжеті.

У кінці твору Кідрук звертається до своїх читачів у післямові. У ній він розповідає детальніше про процес написання книги і дослідження, які довелося пройти для того, щоби описати шкільні події максимально точно до реальності. Окрім «помилки» у визначенні кількості поверхів будівель на вулицях Рівного та дрібних сюжетних деталей, післямова повідомляє про тур з цією книжкою під назвою «#100містНОІМ». Інформація про презентацію роману, розміщена у паперовому виданні, слугує рекламою для івентів періоду

вересня 2017 року. Захід відбувся у таких містах як: Київ, Львів, Новоград-Волинський, Коростень, Полтава, Кривий Ріг, Мукачево, Ужгород, Миколаїв, Одеса, Трускавець, Дубно, Збараж та ін. [13, с. 505]. Слухачі даного заходу з різних міст могли почути відповіді на задані в залі питання, цікавинки, інсайти про нові книги.

Разом з цим у післямові зазначається подяка редакторам, команді #МК_Team, дружині як одній з порадиць під час написання роману. Окремо Кідрук позначив людей, що першими читали сирий текст ще до того, як відправити його на публікацію. [13, с. 502] Та перш за все письменник дякує читачам, бо за його ж словами: «без вас не було б мене» [13, с. 504]

У проаналізованому романі «Не озирайся і мовчи» позасюжетні елементи грають важливу роль, адже доповнюють всесвіт книги. Більше того, автор зберігає традицію, використовуючи формат повідомлень, епілоги, а особливо післямови та список пісень в інших творах, зокрема в наступному – «Доки світло не згасне назавжди». Марк Грозан навіть з'являється посеред цієї історії, стаючи другорядним персонажем. Через відсканування QR-коду на сторінках книги (що теж є позасюжетним елементом) людина може поспілкуватися з Грозаном, дізнавшись таємниці попереднього роману через відео та фото. [Додаток 4]

Відповідно, усі вищезгадані елементи є невід'ємними від головного сюжету. Вони розкривають незвідані секрети та нові сюжетні гілки, що розростаються від основного сюжету. Як ми бачимо, цей приклад використовується не лише в «НОІМ», але і в решті романів Кідрука.

2.2. Проблемно-тематичний аналіз

Для того, аби зрозуміти сутність поведінки підлітків у цьому романі, варто розглянути не лише сюжет твору та його композицію, але й усвідомити ідею та тематику твору.

2.2.1. Тема та ідея роману

Тема твору «Не озирайся і мовчи» - відчуження двох підлітків, що є головними героями твору (Марк та Соня), від жорстокої реальності завдяки «потойбічному» світу.

Ідея роману – показати втечу підлітків у фантастичний вигаданий світ, хоча і науково обґрунтований, від булінгу та через непорозуміння з рідними, через стосунки в сім'ї.

Для реалістичнішого зображення фантастичного світу Кідрук опрацьовує популярну наукову літературу, зокрема: «Структура космосу: простір, час і текстура реальності» Браяна Гріна, «Коротка історія часу» Стівена Гокінга, «Космос» Карла Салагана та інші.

До прикладу, на початку роману дідусь Арсен питає свого внука щодо книги Браяна Гріна, яку юнак вже встиг прочитати:

«Марк згорнув «Структуру космосу» та підібгав ноги під себе.

– Як книга? Не закладна? – запитав Арсен.

– Так.

– І ти віриш, що рух часу – ілюзія?

Арсенова посмішка проступила виразніше.

– Уявляю, як важко заштовхати в голову таку ідею, але я думаю, що так. Точніше – я не маю чого заперечити. Тут, – він тицьнув пальцем у книгу, – немає вичерпної відповіді на запитання, що таке час. Проте Грін переконливо доводить, що наше сприйняття світу суб'єктивне та неправильне, що час – це щось значно більше, ніж здається із повсякденного досвіду.» [13, ст. 113]. Надалі матеріал з цієї наукової книги буде повторюватися словами другорядного, однак не менш важливого персонажа історії – Семена Ярмуша. Знання про простір та час знадобилися Кідруку в кінці для пояснення «містичності» паралельного всесвіту, захованого у ліфті. Прикладом до таких висновків є цитата з тексту Семена, де він розповідає Марку про природу так званої «просторової бульбашки»:

*«...– Вона [Соломія Ярмуш] розповіла, що в другій половині шістдесятих її Яків [чоловік Соломії] завершив роботу над власним розв'язком рівнянь Ейнштейна. Яків зробив кілька дивних висновків, зокрема заперечував **плинність часу**. Я не пам'ятаю подробиць розмови, але йшлося про те, що плин часу – це ілюзія, що час – це лиш одна з координат, дещо відмінна від решти, чотиривимірною часу-простору. Якову не подобалася аналогія річки, що тече, він уявляв простір-час застиглим безкінечним озером.*

Семен не зауважив, як напружилось обличчя хлопчика, що сидів навпроти. Марк пригадував розділ «Замерзла річка» із книги Браяна Гріна: чоловік слово в слово повторював висновки британця.» [13, с. 465-466]. З цих уривків можемо зробити висновок, що концепція часу та його ілюзорності не лише розкривається у незвичайному, унікальному форматі. Подібні цитати з наукової літератури також пояснюють «потойбічний світ» як утворення «бульбашок» на поверхні озера, де озеро є аналогом простору; річка у цьому порівнянні – час; бульбашки – аномальні простори, «паралельні виміри», що існують у товщі того самого озера.

Автор «Не озирайся і мовчи» наблизився до реального світу не лише за допомогою наукових книжок та досліджень. Для того, аби зануритися в історію якомога глибше, Кідрук помістив персонажів роману в існуюче місто на карті України – місто Рівне. Оскільки письменник родом з цього міста, він з легкістю зміг описати розташування багатоповерхівки, до якої переселився Марк Грозан з його батьками. Разом з цим він ледве не до деталей зобразив оточення цієї багатоповерхівки, будучи максимально точним у змалюванні справжньої вулиці Квітки-Основ'яненка у Рівному:

«Марк довго не міг вибрати місце для телескопа. Спочатку вирішив поставити його відразу біля виходу на дах, посередині між надбудовами, проте швидко зрозумів, що це не найкраща ідея. За сотню метрів на південь від багатоповерхівки сяяла вогнями Соборна – головна вулиця Рівного. Кав'ярня «Шоколад», 39-те відділення Ощадбанку, піцерія «Сієста», якісь магазини – що більше темряви наповзало зі сходу, то яскравішою здавалася вулиця. Зрештою хлопець розмістився на північному краї довшого крила. Надбудова захищала його від вітру та світла із Соборної, крім того, на північному сході, враз за багатоповерхівкою, починався приватний сектор, який пролягав практично до Північного. Майже всі будинки були одноповерховими, тож світла видавали мало.» [13, с. 43]

Інформацію для опису персонажів-підлітків та їх навчання у школі письменник брав під час розмови з вчителькою математики Наталією Романівною Соколовською, що викладала у 2016 році в Рівненській гімназії «Гармонія». Нахабні директори, несумлінні медсестри – зовсім, на жаль, не рідкісне явище в наших школах.

У містичній частині твору Кідрук скористався інформацією від Олі та Андрія Соколовських, які, за словами автора, *«відкрили мені очі на те, що в нашій країні родичі померлого можуть робити з небіжчиком усе, що заманеться (ну, майже все), а також підказали, як чотирнадцятирічний підліток лише за прізвищем міг би відшукати фотографію людини.» [13, с. 502-503]* Таким чином Макс Кідрук у своєму романі зміг зробити історію достатньо реальною, щоби повірити в можливість її існування у реальності.

2.2.2. Проблематика роману

Проблематика:

- сучасна школа, життєві пріоритети дітей, підлітковий булінг;
- сімейні стосунки, сімейний булінг, алкоголізм, проблеми виховання;
- відповідальність за власні вчинки;
- питання релігії та науки, позитивний і негативний вплив наукових винаходів на життя людей.

Проаналізуємо висвітлені в романі проблеми, що дасть змогу усвідомити, які питання ставить перед читачем Макс Кідрук та чи дає відповіді на ці питання.

Оскільки автор з часом зосередився на написанні гостросоціальних романів, де детально окреслюються важливі побутові теми, що турбують суспільство, роман «Не озирайся і мовчи» також зачіпає доволі болючі й актуальні проблеми. В даному творі детально відображається зневажливе ставлення підлітків одне до одного, а також складні сімейні стосунки.

Кульмінацією є зображення сцени жорстоко побиття Марка хлопцями в шкільному туалеті:

«— Це що?»

Єгор кількома словами розповів про установку та про те, як через Маркове бажання продемонструвати її Натянутій зірвалася втеча 8-А з геометрії. Адріан із недовірою зиркнув на скуленого в кутку восьмикласника.

— Це він сам придумав?

— Та хрін там, — махнув рукою Єгор, — заучка довбаний. Це йому дід зробив.

Раптом Центнер повернув голову, нахилився та підняв фанерний круг із підлоги. Кілька секунд, роздивляючись, крутив його в руках. Потім зробив крок і поклав його замість кришки на один із унітазів.

— Іди сюди, — поманив Марка.

Хлопчак не поворухнувся. Єгор за руку відірвав Марка від стіни й підштовхнув до Центнера. Переросток масивною та вогкою на дотик долонею обхопив Маркову шию під потилицею, притягнув хлопчача до себе, після чого сухим, напруженим голосом наказав:

— Ламай.

Марк німував, зацьковано зішулюючись і незмінно туплячись у невидиму точку за метр від носа. Центнер вибухнув:

— Я сказав: ламай! — не випускаючи шиї, він підняв ногу й щосили гепнув ступнею по фанерному кругові. Контейнер-на-гіпотенузі тріснув, на підлогу полилася підсинена вода.
— Розбий його!

Переросток легко нагнув Марка, наблизивши застигле лице до понівеченої установки. Хлопчак розставив руки та відчайдушно впирався долонями в обкладені кахлями перегородки поміж унітазами. Центнер трохи відвів Маркову голову й, налігши всією своєю вагою, тричі поспіль ударив ногою фанерний диск. Прямокутний трикутник по центру розвалився, фанерний диск тріснув, вода стікала в унітаз.

— ЛАМАЙ!

На очах у Марка виступили сльози, і він уперше відтоді, як його проти волі заштовхали до туалету, видушив із себе кілька слів:

— Не буду.

Центнер забрав ліву руку з потилиці, а тоді правою обхопив Маркову шию спереду, акурат під щелепою. Стиснув так, що хлопчак конвульсивно засмикався.» [13, с. 300-301].

Булінг з боку підлітків виражався не лише через фізичне насилля. Зверхнє та несерйозне ставлення до Марка Грозана однокласники передали через кличку, яку він отримав, будучи свідком чисельних смертей:

«Дівчина [Соня Марчук] озвалася першою:

— *На тебе кажуть Малюк Мордор, ти в курсі?» [13, с. 48]*

Соня Марчук, незважаючи на дружні стосунки з Марком, теж не до кінця розуміє його захоплення книгами й наукою:

«Соня, 02:31

не можу заснути

а що читаєш?

Марк, 02:31

Дід подарував на день народження книгу Браяна Гріна Структура космосу: простір, час і текстура реальності

дуже велика

і крута))

Соня, 02:32

задрот)))» [13, с. 77-78]

Марк боляче переживав повне ігнорування та невизнання соціумом:

«...у новій школі, в якій за півроку Марк так і не зміг освоїтися, хлопцю важливо було почуватися прийнятим, не залишитися на узбіччі. Натомість упродовж останніх місяців Марка, по суті, перестали помічати. Спочатку, ще у вересні, хлопця зустріли зі сторожкою цікавістю, як зрештою і будь-якого новачка, проте цікавість доволі швидко згасла. Невдовзі Марка почали штрикати насмішками, промацуючи поріг чутливості, з'ясовуючи, як далеко новачок дасть їм змогу зайти.» [13, с.. 31]

Не можливо також оминати і проблему батьків та дітей. Вона завжди була актуальною в українській літературі, починаючи з «Кайдашевої сім'ї» Івана-Нечуя Левицького. Вагомою вона є і для Макса Кідрука. До прикладу, наведемо слова Максима щодо іншого його роману «Де немає Бога». В одному з інтерв'ю він наголошує на тому, що цей роман не лише описує авіакатастрофу та її наслідки: *«Це важлива, складна історія про батьків та дітей... Насправді, про виживання десь 20% книги, але ж решту зовсім про інше. То хіба не спадає на думку, що ці 20% не є основним текстом? Тут багато всього: релігія, стосунки Росії та України, війна, американський футбол, трансплантація органів. І все це поєднується в тему батьків та дітей.»* [19].

У романі «Не озирайся і мовчи» також ця проблема є однією з ключових.

З першого погляду може здатися, що сім'я Грозанів – ідеальна. Батько та мати люблять свого сина, особливо Яна Грозан. Жінка намагається частіше говорити з сином, робить спроби порозумітися з ним. Разом з Віктором Грозаном вони захищають власну дитину від наклепів та словесного нападу з боку сім'ї Бродових. Сім'я Марка не дає образити його та не залишає на одинці з проблемами – це показано у сцені зустрічі двох сімей у кабінеті директора навчального закладу, де обговорювали побиття Марка:

- *«Яна повільно звела голову, очі спалахнули.
— Марк не брав участі в бійці, — вискакуючи з рота, її слова шипіли й потріскували, наче краплини води на розжареній пательні. Тремтячою рукою Яна показала на подружжя навпроти. — Їхній виродок жорстоко побив Марка. Ви відчуваєте різницю?»* [13, с. 311];
- *«Яна сердито обірвала директора:
— Не розказуйте мені, який він святий! Цей гевал вирвав із Маркової голови клопоть шкіри завдовжки з ваш палець, відколов шматок лобної кістки й заледве не вибив око. Якщо ви наполягаєте, що він зробив це зубами, то, мабуть, нам краще звернутися не до поліції, а до служби, що відстрілює скажених собак!»* [13, с. 312];
- *« — Ніхто не бив його кастетом! — пророкотав Бродовий.
Віктор уперся долонями в стільницю, відсунувся від стола й узяв за руку дружину.
— Досить. — Вони підвелися. — Ми йдемо до поліції.»* [13, с. 313].

Однак не все так добре у родині Грозанів: між батьком та сином нема порозуміння і теплих стосунків, оскільки Віктор Грозан майже не бере участі у вихованні дитини, скільки би його жінка не просила звернути на хлопця увагу. Ця байдужість зрештою переросте у конфлікт:

«— Що ти мелеши? Я і матір хвилююся за тебе! Ми — твої батьки, ми намагаємося захистити тебе. Вияви хоч якусь повагу! Хіба так важко взяти до рук довбаний телефон і відповідати?!

(...) Марк зиркнув на одутле батькове лице, подумав, чи не сказати «дякую, ви вже захистили», та зрештою відвів погляд і промовчав. Хлопець не сердився, тієї миті він волів, щоб йому дали спокій.

— Я не хочу про це говорити, — мовив Марк.

Вікторове обличчя побагровіло.

— Та мені начхати, що ти хочеш чи не хочеш! Я сказав — ти мусиш відповідати! І без тебе проблем вистачає!

Хлопець шикнув, неначе обпікшись.

— То я для тебе проблема?» [13, с. 355]

Хоча, як ми зможемо зрозуміти у самому кінці роману, батько таки стає на захист сина, шкодуючи про сказані слова у моменті сварки.

Дідусь Арсен повернувся з відрядження заради того, аби проводити якомога більше часу з онуком. Старий чоловік відчуває легку заздрість, не бажаючи усвідомлювати, що Марк, попри все, любить батька більше, ніж його. Скільки би він не старався, саме Віктор отримує пошану та любов – принаймні так себе почуває Арсен Грозан. [13, с. 29] Насправді, хвилювання дідуса є марними: онук любить і цінує його.

Проблема кармічності тісно переплітається з проблемою релігійності, адже розкривається вона найповніше саме у кінці твору. Через вчинок Віктора Грозана ми одразу отримуємо відповідь на два питання: «Чи існують вищі сили?» та «Чи чекає людей розплата в раю/пеклі за їхні гріхи?». Фундамент відповіді на ці питання був закладений у епізоді зустрічі Марка та Соні на даху будинку, де підлітки дискутували щодо плюсів та мінусів релігії. Марк не зміг знайти контраргумент, тому питання до самого кінця роману залишилось відкритим.

Вже на самому кінці автор дає нам зрозуміти, що вищих сил не існує, а отже, ніхто не здатен покарати людину за скоєні злочини. Відповідь прозвучала через роздуми Віктора після побиття Артема Бродового, де він приходиться до висновку, що навіть без існування Бога та його підопічних, «світ завжди подбає про відплату», і «жодна кривда не мине просто так» [13, с. 499].

2.3. Пообразний аналіз

Марк Грозан

На початку роману Марку виповнюється 14 років; до того ж він перейшов до іншого місця проживання та школи, тим самим змінивши обстановку. Невиразний, звичайний підліток, з пухлими щоками, руським волоссям, зеленкувато-сірими очима та ямкою на щоці. [13, с. 5] Носить окуляри.

Марк є головним об'єктом знущання старшо- та однокласників. Його ігнорують у школі, насміхаються з нього на уроках. До того ж між учнями трапляються сутички, у яких Марк виступає завжди у ролі жертви. Через чисельні проблеми у школі юнак хоче усамітнитися: знайти місце, де не існуватиме знущань та несправедливості. Таким місцем для Грозана стає «мертвий світ» по той бік ліфту.

Свою сильну сторону – наукові знання – Марк використовує під час роз'яснення логіки існування «містичного» ліфта, що перевозить з одної реальності в іншу. Завдяки Марковим знанням та його вмінню сприймати нову інформацію, підлітку вдається не лише розгадати таємницю ліфту, але й віднайти дані мешканців будинку, що проживали на вулиці Квітки-Основ'яненка. Попри начитаність головного героя, ми можемо його зрозуміти: ті проблеми та переживання, з якими юнак стикається, не можливо уникнути навіть таким «вундеркіндам», як Марк.

Його неймовірний (як для чотирнадцятилітнього) багаж знань набутий завдяки таким невід'ємним якостям Марка як: цікавість, допитливість, бажання здобуття чіткої відповіді на питання. Кожну проблему Грозан аналізує через призму здорового глузду, не довіряючи будь-якій неперевірений інформації. До того ж цікавість Марка підкріплюється його впертістю. Підліток, будучи охопленим бажанням дізнатися наслідки порушення правил переходу, не зупиняється до моменту, поки не отримає бажане. Прикладом його жаги до знань може стати його розмова з Соною:

«— Послухай: коли істота зайшла, я зойкнув, а ти взагалі її бачила, і з нами нічого не сталося! То, можливо, решта – це вигадки? Можливо, нам можна озиратися, можна їздити вдвох, можна...

Соня закричала:

— НЕ МОЖНА ОЗИРАТИСЯ! НЕ МОЖНА ЇЗДИТИ ВДВОХ!

— Чому?!

— Ай, усе!» [13, с. 213].

Все ж таки Марк не дослухається до порад Софії, принаймні частково. Допитливість молодого підлітка таки привела його до фінальної розгадки таємниці про ліфт. Однак Марк, досліджуючи паранормальне явище, стикається з охоронцем потойбічного світу. Він

порушує правила переходу, виходячи з ліфту на п'ятому поверсі, в момент процесу переходу. У той момент він врешті побачив у ньому «потвору» - Софію Ярмуш. Як результат, юнак зник з поля зору рідних у той момент, коли ті переїжджали з Рівного до Львова. Адже в той момент Марк планував спуститися саме через ліфт, що було його найбільшою помилкою.

Таким чином, чотирнадцятирічний хлопець застряг у світі, що різко відрізнявся від пейзажу природи, з яким він стикався під час мандрівок у потойбіччя. Навколо було повно води, темрява оточила простір довкола. Згодом позаду нього з'явилася істота з ліфта, з якою він залишився там навіки.

Соня Марчук

Дівчина, навпаки, не спішить змінювати своє власне життя чи дізнаватися про можливе порушення правил переходу до «мертвого» світу.

Саме від Соні Марк дізнається про таємницю ліфта у багатоповерхівці. На відміну від Марка Грозана, її однолітка, вона не спішить кардинально змінювати своє майбутнє. Єдине, чого так хоче Соня, – спокою і тиші. На заваді цьому був її батько, Ігор Марчук; саме тому головною її ціллю було позбутися власного батька, аби той більше ніколи не руйнував їхнього з мамою життя:

«— Я його [батька] вб'ю. От побачиш, я колись його приріжу.» [13, с. 430].

Згодом вона зізнається Марку про постійні п'янки й бійки її батька, про те, що вона боїться, що одного разу він може насмерть вбити її маму, про те, що він дивно й жорстоко ставиться до неї.

Під час того, як підлітки розглядали зорі, між ними виникла суперечка, що стосувалася релігії та науки:

«— (...) Про що ти говориш?. Усе, що ми маємо, це завдяки науці! Ліки, машини, комп'ютери, оцей будинок під нами. Їх же не священики придумали!

Соня ледь нахилила голову.

— А атомні бомби?

Марк стулив рота так, що клацнули зуби. Дівчина продовжила:

— Скажи мені, для чого було придумувати їх? — Хлопець стояв, потупившись. Соня прошивала його поглядом бурштинових очей. — Ти говориш, яка погана релігія і яка хороша наука, але це не священики придумали атомну бомбу, і не священики скинули її на людей.» [13, с. 59]

Дівчина навідріз відмовляється брати участь в ідеях Марка стосовно дослідження паралельного світу. Тільки однією ідеєю захопилася Соня Марчук – перенесення Ігоря Марчука у потойбіччя – і підлітки зробили це після того, як мама Соні з численними

побоями й переломами потрапила до лікарні, а він викрав усі збережені мамою гроші й пропив їх з коханкою.

Батьки Марка – Віктор і Яна Грозани

Яна, матір Марка, працює вчителькою української мови в одній зі шкіл Північного мікрорайону в Рівному. І хоч вона має величезний педагогічний досвід за плечима, відчайдушні спроби зрозуміти сина так і не зазнали успіху. Проблема, яка постає, як стіна, між матір'ю та сином у намаганні зрозуміти одне одного, полягає у тому, що вона завжди пропадає на роботі, тому бракує часу на сина. Як наслідок, що б вона не робила, жодна розмова не наблизила їх одне до одного. Навпаки, з кожним разом матір і син все менше розуміли одне одного:

«— Останнім часом нам із татом якось не вдається з тобою поговорити. Я постійно втомлена, а в нього... ти ж знаєш, який важливий цей рік на новій роботі. — Це все не те. Вона відчувала, як її слова відлітають від невидимої броні, що постала поміж нею та сином. Якоїсь миті та броня здалася їй такою товстою, такою реальною, що Яна засумнівалася, чи Марк фізично її чує. — Я просто хочу сказати, що ми тебе любимо й хвилюємося за тебе. І якщо я запитую, куди ти йдеш чи де ти був, то це не для того, щоб тебе контролювати. Я просто хочу знати, що з тобою все гаразд.

— Добре, — буркнув хлопець.

— І я не хочу, щоб ти сердився» [13, с. 156]

На відміну від жінки Віктор, батько Марка, видається суворим та байдужим чоловіком. Весь вільний час він приділяє роботі, адже працює керівником мережі магазинів «Затишна кімната» у Волинській та Рівненській областях. Подібна занятість не дозволяють Віктору хоч на хвилину поговорити з сином, що вже й казати про проведення разом часу на дозвіллі. Він не готовий виділяти вільний час для сина, беручи приклад поведінки зі свого тата Арсена Грозана у молодості: *«Арсен драгувався: вважав, що чоловік повинен заробляти гроші, а теревені про те, що цукеркові обгортки слід викидати у смітник чи як правильно ськатися в носовичок, - це прерогатива жінок. (...) Невдовзі, чоловік таки схаменувся, збагнувши, що в його домі підростає цілковито незнайома для нього істота чоловічої статі, та було вже пізно.» [13, с. 28].*

Дідусь – Арсен Грозан

Старий моряк, що раніше не розумів суті близьких почуттів між батьком та сином, лише тепер зрозумів той втрачений назавжди момент сімейного єднання. 67-річний дідусь намагається частіше спілкуватися з Марком, щоб наздогнати минуле виховання власного сина, яке упустив. Оскільки Віктор Грозан забув про власні обов'язки батьківства, Арсен

взяв цю роль на себе. Він привчав Марка до різних цікавинок, пропонуючи різноманітну наукову літературу, яку сам полюбляв читати:

«Тож після повернення до Рівного, не маючи навичок спілкування з дітьми та навіть приблизного плану, як завоювати прихильність онука, Арсен Грозан узявся підкидати Марку науково-популярні книги. Спочатку прості — про техніку, Землю, Сонячну систему, в яких картинок було більше, ніж тексту, а згодом складніші — про розвиток науки, космологію, еволюцію, будову людського тіла та навіть теорію відносності. Чоловік ретельно відбирав те, що давав читати онуку: дбав, щоби книги не містили математики чи чогось такого, що може відлякати підлітка, і водночас були достатньо складними, щоб поступово розвинути у хлопця правильне з наукової точки зору розуміння природи та всесвіту.» [13, с. 10-11].

Дідусь намагається не лише сподобатися внуку, але й допомогти хлопцю пізнати цей світ з наукової точки зору. Арсен намагався максимально передавати всі свої знання онукові, навчився вислуховувати його, давати поради, піклуватися про нього. Він стає йому найкращим другом – саме тому до кінця вірить у його повернення.

Батьки Соні – Ігор та Ірма Марчуки

Ірма Марчук-Волкаш одружилася з чоловіком, з яким познайомила під час свята дня народження у 1993 році. Шлюб почав занепадати вже після Ігорової служби, де «виліпили із гамірливого веселуна жовчну засмикану істоту, одержиму бажанням помсти» [13, с. 423]. Цю помсту чоловік шукав різноманітними способами, та в першу чергу це було побиття членів родини – дружини й доньки, які так і не наважилися подати до суду. Ірма ще сподівалася на повернення веселого Ігоря Марчука. Соня, будучи малою дитиною, а згодом і підлітком, не розуміла, як вона може захистити маму і себе. Тим паче їй не хотілося ображати матір, яку вона дуже любила.

У результаті, сім'я терпіла кривду з боку Ігоря, і вони не намагались покращити власну ситуацію, в якій вони знаходились. Дівчина потерпає від батьківського «поганого настрою» як тільки щось хороше стається в її житті. Спочатку це стосувалося браслету з «Сутінок», коли Ігор звинувачував її у крадіжці, хоч це й не було правдою; надалі ставалися ще жахливіші випадки, коли сп'янілий чоловік від роздратування викинув маленького kota з вікна дев'ятого поверху. Ані благальні слова, а тим паче сльози, не змогли зупинити Марчука від подібних вчинків. З кожним разом Ірма відчувала, що має все менше впливу в сім'ї, особливо в кінці роману, де жінка практично залишається ні з чим. Покинута, морально знедолена та фізично знесилена, жінка починає усвідомлювати, наскільки жахливо Ігор ставився до неї. Без сумнівів, їхню сім'ю можна назвати найтрагічнішою; дана

трагічність позначається не лише на травмах членів родини, але й на бажанні жити абсолютно окремо, подалі від насильницької поведінки Ігоря.

Артем Бродовий – «Центнер»

Учень 9-Б класу, друг померлого Тохи Шпакевича. Після смерті близької для нього людини Артем перестає себе контролювати та ініціює бійку в туалеті. Через несміливість Гришиної та її небажання погодитися на інтимні стосунки, Артем шантажував її, що стало однією з причин смерті Юлі.

Артем Бродовий готовий захищати своїх друзів, проте не розуміє міри та граней. В певній мірі юнак заспокоюється тільки після уроку, наданого йому Віктором Грозаном посеред нічного лісу. Отримуючи повідомлення зі світлинами, які нагадуватимуть про розплату, Центнер не забуває про кармічність реального світу, яка таки існує.

Батьки Бродового

Найбільше у романі відомо саме про батька Артема Бродового – Владислава Бродового, 53-річного рівненського підприємця. На відміну від сина, він поводить себе дещо стримано посеред людей. За негативні вчинки готовий карати свого сина побиттям. За будь-яких обставин намагається виправдати його, навіть коли Артем ледь не скоїв вбивство, встромивши кастет у голову Марка Грозана:

«— Ну, тут така штука. — Підприємець барабанив пальцями по столу й не дивився ні на кого конкретно. - Сталася неприємність, і ми всі це розуміємо. Мені шкода, і я зроблю все, щоби про це пошкодував мій син. Повірте. Але що сталося, те сталося, нічого вже змінити не можна. — Бродовий втягнув у себе повітря з таким звуком, ніби мав намір харкнути. — Крім одного. Поки Артем малий, я відповідаю за нього, тому мушу розплачуватися за його помилки. — Чоловік відгорнув полу жакета й дістав із внутрішньої кишені товстий конверт білого кольору.» [13, с. 314]

Підприємець не звертає особливої уваги на злочин свого сина, всіляко бажаючи уникнути конфлікту. Старший Бродовий готовий навіть заплатити певну суму заради того, аби не створювати зайвого шуму навколо ситуації з бійкою. Пан Владислав прекрасно знав, чийх рук ця справа, однак навіть у такий напружений момент був готовий захищати сина.

Матір Центнера, по суті, не вирізняється від батька. Єдине, що може відрізнити їх – проявлення активності під час розмови. Коли директор школи зібрав їх усіх у себе в кабінеті, Наталія Бродова поводи́ла себе практично спокійно, лише мимоволі торкаючись плеча чоловіка.

Ніка Терлецька

Однокласниця Марка Грозана та об'єкт залицянь з боку Марка:

«...Щоразу коли він приходив до неї додому, Ніка оточувала себе аурою привітної неприступності. Марк сконфужено спостерігав за дівчиною та міркував, що вона зовсім не схожа на ту Ніку, з якою він вечорами переписується у VK, що це ніби як дві різні людини. Глибоко в душі хлопець усвідомлював, що це твердження недалеко від істини, проте лякався цих думок і вперто виштовхував їх зі свідомості. А дарма. Ніці не подобалися його приходи. Одначе мусила терпіти. Щоразу перед тим вона натякала, що можна було би сфотографувати завдання на планшет чи на телефон, а потім переслати їй, і щоразу Марк що-небудь вигадував, щось цілковито безглузде — то камера не працює, то Інтернет повільний, — напрошуючись прийти до Ніки додому.» [13, с. 18-19]

Під час розслідування смерті Юлії Гришиної виявляється, що саме Ніка разом з Артемом Бродовим спровокували смерть дівчини. Доказом цього є фотознімок пари у ліжку.

Дівчина є егоїстичною, завжди бажає здобути вигоду для себе. Подібну поведінку можемо спостерігати не лише під час списування домашнього завдання у Марка, але й під час зустрічі з Марком біля кінотеатру, яка так і не відбулась. Здається привітною, проте не зовсім відповідає очікуванням.

Яків Соль

Батько Софії Ярмуш та чоловік Соломії Соль, науковець та фізик-теоретик. Саме він досліджував явище бульбашки та її виникнення у просторі завдяки рівнянням Ейнштейна:

«(...) в другій половині шістдесятих її Яків завершив роботу над власним розв'язком рівнянь Ейнштейна. Яків зробив кілька дивних висновків, зокрема заперечував плинність часу. Я не пам'ятаю подробиць розмови, але йшлося про те, що плин часу — це ілюзія, що час — це лиш одна з координат, децю відмінна від решти, чотиривимірного часу-простору. Якову не подобалася аналогія річки, що тече, він уявляв простір-час застиглим безкінечним озером.» [13, с. 465].

Роботу, над якою Яків старанно працював, так і не опублікували, адже стикався з чисельними проблемами з боку держави стосовно вірності та відданості радянському ладу. У романі сказано, що навіть після хрущовської відлиги Яків не переставав критикувати радянський союз. Він відкрито висловлювався щодо політичних репресій та батькової несправедливої смерті, через що не лише позбавив себе можливості публікувати наукові статті, але й був засуджений до 10 років колонії за антирадянську діяльність. [13, с. 468]

Соломія Соль

Жінка за життя була фотографом у видавництві «Червоний прапор» 1975 року. Після смерті своєї доньки й онуки вона вирішила, скориставшись науковими дослідженнями свого чоловіка, створити часову просторову бульбашку у підвалі для проявлення

фотографій, щоб мати змогу хоча б інколи бачити своїх померлих дівчат «живими». Щоб ця бульбашка не зникла, потрібно було, щоб час від часу хтось приходив туди, тому вона і заявила до дев'ятирічної Соні та подарувала браслет Белли за обіцянку дівчинки періодично приходити туди:

«Вона [Соломія Соль] простягнула мені браслет і пообіцяла, що я зможу забрати його собі, якщо зроблю все, як вона наказувала: мовчати, не озиратися, бути самій. Ну й ті поверхи правильно проїхати. Я не пам'ятаю, чи повірила їй, але я дуже хотіла браслет...» [13, с. 199]

Її метою було охороняти паралельний світ за будь-яку ціну. Власне, саме таким чином Соня Марчук і дізналася про можливість переходити до «мертвого» світу через ліфт.

Софія Ярмуш

Свою онуку, доньку Анни Ярмуш, Соломія зробила охоронницею ліфту між двома світами, коли дівчинка померла від гострого панкреатиту. Батько Софії так і не зміг довідатися, куди бабуся дівчинки поділа її тіло.

Батьки Софії – Анна та Семен Ярмуші

Матір Софії померла під час пологів. Семен був одним з опікунів, які могли доглядати за дитиною, крім бабусі. Семен розповідає моторошну історію паралельного світу Марку Грозану і не вірить у те, що існують ще люди, що не відвертаються і не крутять пальцем біля скроні через суть його історії.

2.4. Мова твору

У романі поєднані різні пласти мови, щоб відтворити як наукові відомості, пов'язані з дослідженням космосу і часу, так і молодіжний сленг, зокрема і ненормативну лексику, без яких спілкування школярів-підлітків було б штучним. Проаналізуємо приклади емоційно забарвленої лексики, використаної автором у романі:

I) Використання ненормативної лексики

Приклади використання у тексті: «Сука! – вихопилося у Віктора. (...) На хріна було розвертатися?!» [13, с. 15], «Марк навіть не відразу зрозумів, що сталося, а потім запанікував: – БЛЯ-А-А-А!...» [13, с. 166], «Хана тобі, Мордор! (...) Молись, сука!» [13, с. 296], «Бляха, чим він його?» [13, с. 305], тощо.

Ціллю використання лайливих слів для автора є максимальне наближення до реальної можливої ситуації. Автор відображає життя таким, яким воно є насправді, не прикрашаючи репліки персонажів.

II) Системне вживання запозичених (англомовних) слів

Приклади використання: «...Яна з Віктором вручили синові *Hous'івський світиот із велетенським зображенням черепа на грудях і написом «NO REGRETS: LIVE YOUNG, DIE FAST»*» [13, с. 38], «Я запитала, чому сьогодні, і вона віджартувалася, типу *«today is a good day to die»*» [13, с. 272], т.д.

Англійська мова вживається зазвичай підлітками фрагментами, радше як те, що вони розуміють у тісному колі між собою. Цією ж мовою послуговується автор для Маркового пристрою для слідкування за зорями та планетами – «Celestron», який йому подарували на день народження.

Не слід також забувати і про епіграфи, які залучено у текст оригінальною мовою та перекладено українською мовою автором в примітках. Епіграфами, як правило, є рядки пісень улюбленої рок-групи Кідрука «Iron Maiden». Вони допомагають читачеві зрозуміти, що на нього може чекати. До прикладу візьмемо наступні рядки пісні «The Clairvoyant» 1988 року:

«Feel the sweat break on my brow.

Is it me or is it shadows that are dancing on the wall?

Is this a dream or is it now?

Is this a vision or normality I see before my eyes?»

(Переклад оригіналу: Відчуваю, як нім скрапує з чола. / Це все ще я чи це вже тіні, що танцюють на стіні? / Це уже сон чи все ще дійсність? / Це вже видіння чи це реальність, яка застигла в полі зору?) [13, с. 145] У розділі двадцятому, котрий має цей епіграф, Марк вперше потрапить у паралельний світ через ліфт. Рядки «Це усе сон чи все ще дійсність?»

особливо наголошують на ідентичності змісту й алегоричного сенсу, оскільки Марк намагатиметься «пробудитися від сну», не вважаючи перехід до паралельної реальності ймовірним.

III) Діалог крізь чати

Підлітки у романі використовують соціальні мережі для спілкування. Саме тому Марк, Соня, Ніка та інші спілкуються поміж собою завдяки популярному в 2016 році сервісу «Вконтакте», який наразі є заблокованим в Україні.

Діти виражають власні емоції через емоджі (використання стікерів «Персик» та «навчальні будні» Олени Савченко; «Спотті» Андрія Яковенка), а також роблять багато типових помилок при набірні тексту («покинуту будівлю за мсітом»). Учні також пишуть з маленької літери та допускають пунктуаційні помилки. Для вираження емоцій також користуються дужками та численним спамом знаків оклику і знаків питання. Типовим прикладом розмови у чаті є фрагмент із роману, наведений нижче:

«Соня 02:38

даун! я не курю траву (((

Марк 02:39

я теж

але я бачив тебе з Мартою біля Кошика

Соня 02:39

то була проста сигарета!

і я не в затьяжку ((

Марк 02:40

ну добре)

тоді ми заліземо в покинуту будівлю за мсітом

ти помедитуєш кілька хвилин із закритими очима а потім почнеш переконувати що відчуваєш присутність істот з іншого світу

Соня 02:40

я казала, що ти задрот? забудь ти кончений» [13, с. 82].

Як бачимо, мова роману наближена до реальної мови підлітків: молодіжний сленг, англіцизми, стікери в повідомленнях, матюки та помилки, що властиво для чотирнадцятирічних дітей. Завдяки перекладам пісень з англійської мови ми змогли зрозуміти сенс їхнього вживання у творі. Завдяки подібним мовним особливостям Макс Кідрук передає істинні, непідробні емоції дітей від шокуючого стану сьогодення.

ВИСНОВКИ

У своїй роботі ми здійснили огляд життя і творчості сучасного українського письменника, Макса Кідрука, якому цього року виповнилося лише 40 років, інженера-енергетика, який відвідав понад 30 країн світу та написав понад 15 чималих романів.

Погоджуємося з твердженням Тетяни Чонки, «що звернення митця до фантастичних світів є оригінальним способом яскраво висвітлити проблеми сучасного суспільства та спробою залучити до читання самих підлітків. Авторська гра – концептуально вагомими епіграфами та словами пісень, запропонованих для прослуховування, ліричні й філософські відступи, елементи тлумачення наукової інформації – активізує читацьку свідомість, розкриває пізнавально-виховне значення тексту» [Див. 26].

Підлітки сьогодні дуже рідко звертаються до літератури з метою відкрити для себе нові знання чи пізнати досвід інших людей. Сучасна українська література ставить перед собою завдання змінити цей факт, привернути до себе увагу юнацтва, допомогти молодим людям подолати психологічні проблеми, з якими вони часто соромляться звертатися до батьків і вчителів. Макс Кідруку, основоположнику жанру технотрилера в Україні, популяризатору науки, інтелектуалу та цікавому оповідачу це вдається.

Письменник не залишився байдужим до проблем підростаючого покоління, зазирнувши у їхню душу та розум у своїх романах «Доки світло не згасне назавжди», «Колонія» і, звичайно ж, у дослідженому нами романі «Не озирайся і мовчи», головна мета якого, на нашу думку, - психологічна допомога підліткам, які потрапляють у скрутні ситуації в школі (булінг), а іноді, переживають трагічні ситуації навіть у власній родині (через постійну нестачу батьківської уваги чи, щонайгірше, якщо в родині зловживають алкоголем і зриваються на власних дітях).

Як свідчать соцмережі, підлітки читають романи Кідрука, ймовірно, вбачаючи в головних персонажах знайомі для себе риси або ж подібні життєві ситуації, адже вони є надзвичайно реалістичними. Для того, аби реалістично описати життя Марка Грозана та його подруги Соні Марчук, автор неодноразово консультувався з учителями та психологами.

Книги автора відгукуються у серці чималої кількості молоді, яка бачить себе в постраждалих Маркові Грозані та Соні Марчук. Натомість ті, хто стають активним учасником булінгу, насилля, чи цькування частково, а то й цілковито змінюють свою поведінку, усвідомлюючи, що рано чи пізно за все потрібно платити. Подібні зміни можна пояснити тим, що ці читачі починають розуміти обидві сторони конфлікту й аналізують ситуацію так само критично, як це робить Кідрук. Сприяє цьому катарсису містична складова роману, яка викликає особливе захоплення підлітків, адже дидактичне

спрямування тексту не є нав'язливим, а проявляється через алегоричні образи, в даному випадку – в образі потойбічного паралельного світу, у який можна потрапити через звичайний ліфт, де можна сховатися від образ і принижень або ж бути запротореним туди за свої гріхи.

Паралельний світ, куди потрапляли Соня і Марк за допомогою ліфту в їхньому будинку, – це можливість сховатися від несправедливості й жорстокості реального світу.

Головну ідею роману, на нашу думку, висловлює герой твору – батько Марка Грозана – Віктор, який після зникнення сина усе-таки помстився його кривднику Артему Бродовому: *«Основною метою було показати підліткові, що світ завжди подбає про відплату, загнати глибоко під шкіру знання про те, що жодна кривда не мине просто так, і за кожен учинок раніше чи пізніше доведеться розплачуватися»* [13, с. 499].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійчук Н. Не озирайся і читай: рецензія. URL: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2017/10/02/072855.html>
2. Андрюхіна О. Художні інтерпретації проблеми булінгу в українській літературі. Кривий Ріг, 2022.
3. Грібанова А. «Макс Кідрук: доламуєте ліфтовий парк часів СРСР!» - Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42059621>
4. Громадське радіо. «Роман про паралельний світ і булінг». – Режим доступу: <https://hromadske.radio/podcasts/rankova-hvylya/ne-ozyraysya-i-movchy-roman-pro-paralelnyy-svit-i-buling/amp>
5. Задніпряна Ю. «НОІМ» – «кінговість» і самотність Кідрука. – Режим доступу: <https://archive.chytomo.com/issued/ne-ozirajsya-i-movchi-kingovist-i-samobutnist-kidruka>
6. Інтерв'ю на радіо про НОІМ «Калуш ФМ». – Режим доступу: <https://youtu.be/DizszSdDzpY>
7. Кідрук М. Бот. Гуаякільський парадокс: роман. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015
8. Кідрук М. Доки світло не згасне назавжди: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2021. 560 с.
9. Кідрук М. Доки світло не згасне назавжди: презентація. URL: http://www.youtube.com/watch?v=PSsI7n3iO_0 (дата звернення: 10.08. 2021).
10. Кідрук М. Заирни у мої сни: роман / Макс Кідрук. – Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 528с.
11. Кідрук М. «Колонія: Нові Темні Віки» / Макс Кідрук. – Київ: Бородатий Тамарин, 2023.
12. Кідрук М. Мексиканські хроніки. Історія однієї Мрії. Київ: Нора-Друк, 2009. 304 с.
13. Кідрук М. Не озирайся і мовчи: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 512 с.
14. Константинова К. «Автор першого українського технотрилера Макс Кідрук: "Українців чекає кібер-панкове майбутнє». – Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/amp/ART/avtor-pershogo-ukrayinskogo-tehnotrileramaks-kidruk-ukrayinciv-chekae-kiber-pankove-maybutnye-.html>
15. Костецька Л. О. Жанр трилеру в творчості М. Кідрука / Л. О. Костецька // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського.

Серія : Філологічні науки. - 2015. - № 2. - С. 133-137. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmduf_2015_2_29 (дата звернення: 10.08. 2021).

16. КСД (Клуб Сімейного Дозвілля). Книга «Не озирайся і мовчи». Відгуки. Режим доступу: <https://bookclub.ua/catalog/books/pop/ne-oziraysya-i-movchi>

17. Лівін М. «Бестселер під час війни. Як Макс Кідрук написав книжку на 900 сторінок і запустив власне видавництво.» – Режим доступу: https://www.the-village.com.ua/village/city/city-experience/335443-kidruk-rozмова-pro-vidavnitstvo-ta-roman?fbclid=PAAbV9vhO_XWyt9uixIdf8NSTTn38S8wEqjwje81TVnckbmTeOB5WMEiJGDc

18. Макс Кідрук: «Схильний вважати освіченою людину, котра прочитує не менше 20 книг у рік» - Режим доступу: <https://blog.yakaboo.ua/max-kidruk-interview/>

19. Макс Кідрук: Формула успіху для автора – завжди бути щирим із собою, а не з читачем. – Режим доступу: <https://www.vezha.org/kidruk/>

20. Новозеландець відмовився від виграної нареченої-українки: забагато негативу у ЗМІ. – Режим доступу: <https://tsn.ua/tsikavinki/novozelandec-vidmovivsya-vid-vigranoyi-narechenoyi-ukrayinki-zabagato-negativu-u-zmi.html>

21. Радіо Трек. ««Колонія», хейтери та матюки | Інтерв'ю Макс Кідрук». – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=FCytKyLZ9as>

22. Струкова О. ЖАНРОВА ІДЕНТИФІКАЦІЯ РОМАНУ-ТРЕВЕЛЛІНГУ МАКСА КІДРУКА «МЕКСИКАНСЬКІ ХРОНІКИ. ІСТОРІЯ ОДНІЄЇ МРІЇ». Поліаспектність творчості Лесі Українки : збірн. наук. статей і тез. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2021. с. 69-76

23. Скольська І. Аналіз кіберреальності як хронотопу романів Максима Кідрука «Не озирайся і мовчи».

24. Фантастичні українці – Макс Кідрук. – Режим доступу: <https://youtu.be/9mkRB0LF8Oc>

25. Чонка, Т. «ПІЗНАВАЛЬНО-ВИХОВНИЙ АСПЕКТ РОМАНУ МАКСА КІДРУКА «НЕ ОЗИРАЙСЯ І МОВЧИ»». *InterConf*, вип. 82, Жовтень 2021, <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/15419>.

26. Чонка Т. Морально-етична проблематика романів М. Кідрука «Не озирайся і мовчи» та «Доки світло не згасне назавжди». Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». Відень, 2021. Вип. 9. С. 253–259.

27. Чонка Т. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В РОМАНІ МАКСА КІДРУКА «ДОКИ СВІТЛО НЕ ЗГАСНЕ

НАЗАВЖДИ» Закарпатські філологічні студії. № 18/ 2021. ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Видавничий дім «Гельветика» 2021. с. 293 – 298.

28. Чонка Т. ФІЛОСОФСЬКО-ЕТИЧНА КАРТИНА СВІТУ У РОМАНІ МАКСА КІДРУКА «ДЕ НЕМАЄ БОГА» Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика» Том 32 (71) № 5 2021 Частина 2, с. 92 – 99.

29. Чонка Т. Екзистенційна проблематика технотрилерів Макса Кідрука «Бот: Атакамська криза» та «Бот: Гуаякільський парадокс»: компаративний аспект / ВЧЕНІ ЗАПИСКИ ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО Серія: Філологія. Журналістика Видавничий дім «Гельветика» 2022. Том 33 (72) № 6 2022 Частина 2 стр. 55 – 62.

30. Чонка Т. ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ПРОБЛЕМАТИКА ТЕХНОТРИЛЕРУ МАКСА КІДРУКА «ТВЕРДИНЯ» // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2023 № 63. С. 126 – 131.

31. Чонка Т. С. НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ У РОМАНІ МАКСА КІДРУКА «ДОКИ СВІТЛО НЕ ЗГАСНЕ НАЗАВЖДИ» // The process and dynamics of the scientific path: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the II International Scientific and Theoretical Conference (Vol. 2), September 17, 2021. Athens, Hellenic Republic: European Scientific Platform. Pp. 21-25.

32. Чонка Т., Культурологічний аспект романів «не озирайся і мовчи» та «Доки світло не згасне назавжди» Макса Кідрука. // Міжнародна наукова конференція «Україністика в Угорщині та поза її межами» – Ukrainisztika Magyarországon és a határon túlon II. Nemzetközi tudományos konferencia. Ніредьгазький університет, кафедра української мови і культури. Ніредьгаза: 26–27 листопада 2021 р. Nyíregyháza, 2021. november 26–27. Kiadó Csepeli Ukran Onkormanyzat Printpix Nyomda, 2022. стр. 245 – 253.

33. BBC Україна. Макс Кідрук «Порівнювати мене з Кінгом – принизливо». – Режим доступу:

https://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/11/161104_book_2016_interview_kidruk_ag.amp

34. Edited by Bryan A. Luther. «Filming the future. Essays on Science Fiction Cinema» - 2013, Inquiry Class Concordia College.

35. eMRiX studio. Найкращий український триллер | Подкаст про книгу Макса Кідрука. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=I4qZnOs5a1Q>

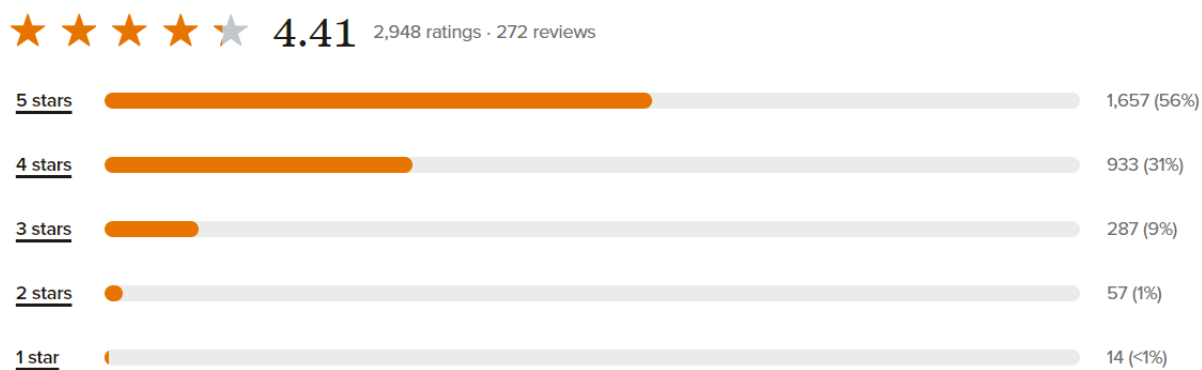
36. Goodreads. Відгуки на роман «Не озирайся і мовчи». – Режим доступу: <https://www.goodreads.com/uk/book/show/35961521>

37. ISLND TV. КІДРУК: література не повинна нічого, про що новий роман, табу, області темряви, політика і митці. – Режим доступу: <https://youtu.be/ZKadl4sfXa4>

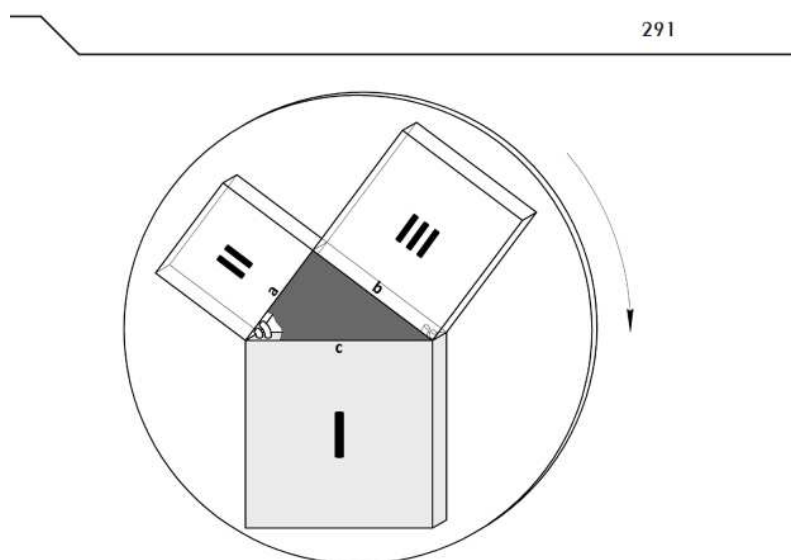
38. Stengler E. University of the West of England, Bristol, UK. «Beyond the Techno-thriller: Michael Crichton and Societal Issues in Science and Technology.» – Режим доступу: <https://uwe-repository.worktribe.com/preview/805755/Crichton%20-%20Beyond%20the%20Techno-thriller.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток 1. Кількість відгуків до роману «Не озирайся і мовчи» на веб-сайті «Goodreads»

Додаток 2. Проект Арсена та Марка Грозана – схематика «Трикутника Піфагора».

Додаток 3. Онлайн-листування між персонажами – Марком Грозаном та Нікою Терлецькою.

Марк 22:07

я бачив, ви потім пішли в Турбіну

Nika 22:07

ага)))

Nika 22:08

а що? ти ображаєшся?

Марк 22:08

ні, абсолютно
я ж тобі казав

Nika 22:08

ти ж сам не схотів іти 😞

і ми ж домовилися, що підемо на Зоотрополіс.

Марк 22:08

я вже не хочу

Марк бачив, як Ніка набирає відповідь. Потім стирає та набирає знову. Зрештою в діалозі зринуло:

Марк 22:11

можна я дещо запитаю?

Марк 22:11

ти фоткалася з Центнером під ковдрою?

це фото, про яке всі говорять, воно реально існує?

Минуло кілька хвилин, Терлецька не відписувала. Марк увесь палав.

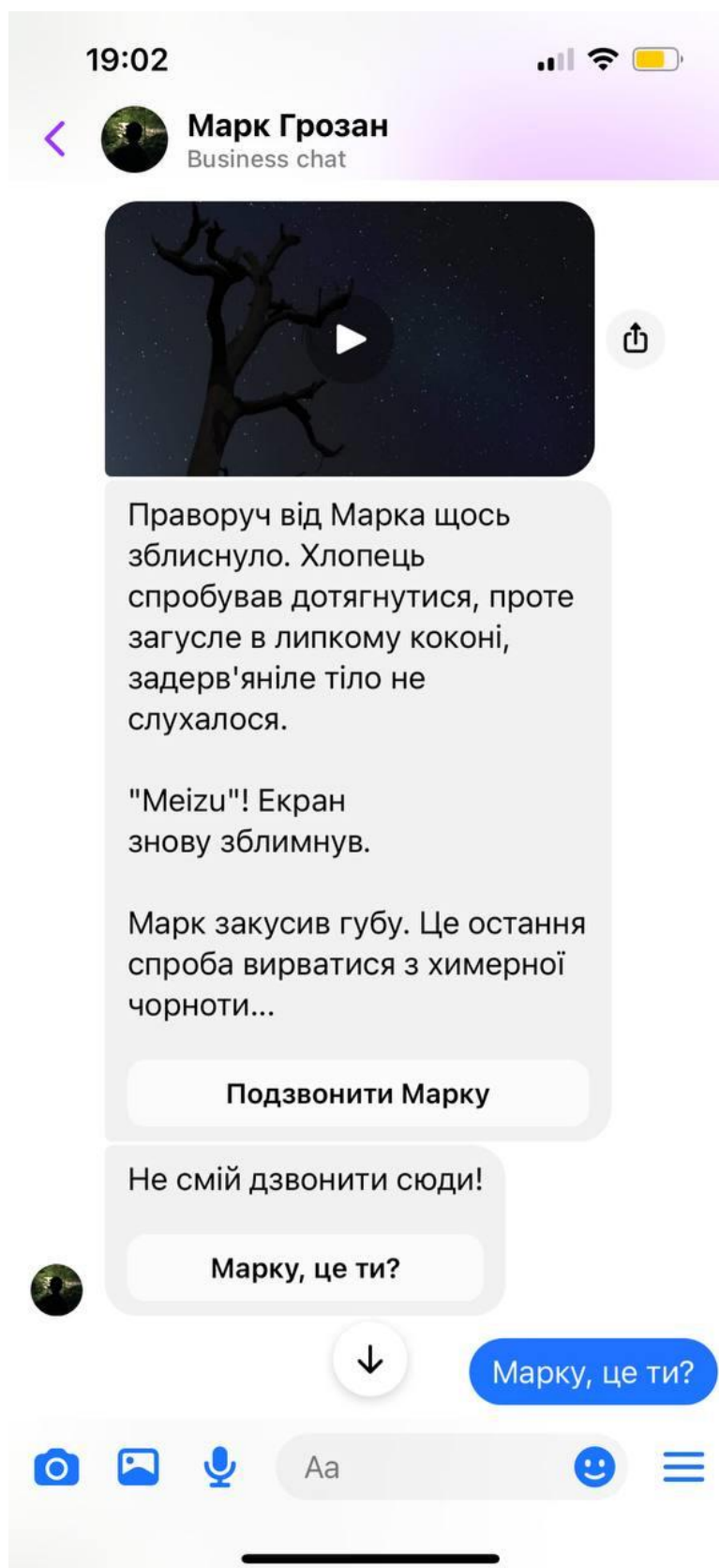
Марк 22:13

чого мовчиш?

І тоді замість відповіді внизу діалогу вискочив утиснутий у блідо-бордовий прямокутник напис:

Ви не можете надіслати повідомлення цьому користувачу, оскільки він обмежив коло осіб, які можуть надсилати йому повідомлення.

Додаток 4. Повідомлення від Марка в Месенджері (Facebook)

19:01

Марк Грозан
Business chat

Ні! Тільки не ліфт!

Я тебе ненавиджу!

Відчепись!

Відчепись!

Я знайду тебе вві сні...

Ти не можеш постійно
не спати 🐾...

Дізнатися маршрут

І що? 🙄

І що? 🙄

Аа

19:01

Марк Грозан

Business chat

Я тут...

Це Марк...

Я все ще чекаю.

Але моє терпіння згасає, як і довіра до тебе 😡...

Зачекай ще. Вже йду.

Це твій останні шанс ...

Звіт про перевірку схожості тексту Oxsico

Назва документа:

Бакалаврська робота_Ковалюк В.Ю.docx

Ким подано:

Наталка Лібак

Дата перевірки:

2024-05-22 19:27:01

Дата звіту:

2024-05-22 19:49:01

Ким перевірено:

(I + U + DB + P + DOI)

Кількість сторінок:

53

Кількість слів:

15049

Схожість 20%	Збіг: 32 джерела	Вилучено: 0 джерела
Інтернет: 31 джерела	DOI: 0 джерела	База даних: 0 джерела
Перефразовування 3%	Кількість: 31 джерела	Перефразовано: 717 слова
Цитування 13%	Цитування: 65	Всього використано слів: 2428
Включення 3%	Кількість: 8 включення	Всього використано слів: 458
Питання 0%	Замінені символи: 0	Інший сценарій: 5 слова